

AZ EURÓPA TANÁCS

**EURÓPA TANÁCS
MINISZTERI BIZOTTSÁG**

**A MINISZTERI BIZOTTSÁG REC (2000) 4. SZÁMÚ AJÁNLÁSA
A TAGÁLLAMOK SZÁMÁRA A ROMA/CIGÁNY
GYEREKEK OKTATÁSÁRÓL EURÓPÁBAN**

*(Elfogadta a Miniszteri Bizottság 2000. február 3-án,
a miniszterhelyettesek 696. találkozásán)*

A Miniszteri Bizottság az Európa Tanács alapszabályának 15.b cikkének értelmében tekintettel arra, hogy az Európa Tanács célja a tagjai közötti egyetértés megteremtése, továbbá, hogy e cél elérésének egyik fontos módja – különösen az oktatás terén – az együttműködés;

felismervén, hogy égető szükség van az európai roma/cigány lakosság jövőbeni oktatásának új stratégiai alapokra való helyezésére, tekintettel az írástudatlanság, illetve funkcionális írástudatlanság, továbbá a lemaradás magas arányára, az elemi oktatásban részesülő tanulók kis százalékára, valamint az olyan állandó tényezőkre, mint az iskolázatlanság;

figyelembe véve, hogy a romák/cigányok problémáit az oktatás terén jórészt a múlt régi keletű oktatási politikái eredményezték, melyek a roma/cigány gyerekek asszimilációjához vagy szegregációjához vezettek az iskolákban, mondván, hogy ők „szociálisan és kulturálisan is hátrányos helyzetűek”;

megfontolván, hogy az európai társadalmakban a romák/cigányok hátrányos helyzetén nem lehet változtatni a roma/cigány gyerekeknek az oktatásban biztosított esélyegyenlősége nélkül;

megfontolván, hogy a roma/cigány gyerekek oktatásának a romákkal/cigányokkal foglalkozó nemzeti politikákban elsőbbséget kell élveznie;

nem feledvén, hogy a romák/cigányok oktatásbeli problémáival foglalkozó politikáknak átfogó jellegűnek kell lenniük azon a felismerésen alapulva, hogy a roma/cigány gyerekek iskolázása sok más tényezővel és előfeltétellel áll összefüggésben, nevezetesen gazdasági, társadalmi és kulturális tényezőkkel, valamint a rasszizmus és intolerancia elleni küzdelemmel;

figyelve arra, hogy a roma/cigány gyerekeknek kedvező oktatási politikákat hatékony felnőtt oktatási és szakmai képzési politikával kell alátámasztani;

megfontolván – hogy miként létezik az Európai Unió tagállamai számára egy határozat a roma/cigány gyerekek oktatását illetően (A Tanácsnak és az oktatásügyi minisztereknek a Cigány és Utazó Gyerekek Iskoláztatásáért Felelős Tanáccsal való találkozásának határozata, mely 1989. május 22-én kelt, száma: 89/C 153/02) –, sürögő lenne egy, az Európa Tanács minden tagállamára kiterjedő szöveg elkészítése;

szem előtt tartva a Nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményt, valamint a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartáját;

figyelembe véve az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 563 (1969) sz. és 1203 (1993) sz. ajánlásait, melyek érintik az európai romák/cigányok oktatásbeli igényeit;

figyelembe véve az Európai Helyi és Regionális Hatóságok Kongresszusának 11 (1995) sz. ajánlását, valamint a 125 (1981), 16 (1995) és 249 (1993) sz. határozatait az európai romák/cigányok helyzetéről;

figyelembe véve a Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság (ECRI) 3. számú, az európai romák/cigányok elleni rasszizmus és intolerancia leküzdéséről szóló politikai ajánlását;

szem előtt tartva továbbá azt a munkát, melyet a Kulturális Együttműködési Tanács a 125 (1981) sz. határozatra reagálva végzett, különös tekintettel a „Cigányok és utazók” című jelentésre (1985), melyet 1994-ben átdolgoztak („Romák, cigányok, utazók” Európa Tanács kiadvány);

üdvözölve a Romákért/Cigányokért Felelős Szakértői Csoport által készített jelentést, melynek címe: *A roma gyerekekre vonatkozó politikák. Az európai roma gyerekekre vonatkozó oktatási politikák stratégiai összetevői* (MG-S-ROM (97) 11);

az oktatási politikák megvalósításához azt ajánlja a tagállamok kormányainak, hogy:

- a jelen ajánlás függelékében kidolgozott elvek vezéreljék őket;
- a megfelelő nemzeti csatornákon keresztül hívják fel országaik illetékes állami testületeinek figyelmét a jelen ajánlásra.

Függelék a Rec (2000) 4 számú ajánláshoz

Az európai roma/cigány gyerekekre vonatkozó oktatási politikák vezérelvei

I. STRUKTÚRÁK

1. A roma/cigány gyerekekre vonatkozó oktatási politikákat megfelelő forrásokkal kell támogatni, és olyan rugalmasságot igényelnek, mely megfelel az európai roma lakosság sokféleségének, valamint figyelembe veszi a roma/cigány csoportok utazó vagy részben utazó életmódját. Erre való tekintettel az új kommunikációs technikákat kihasználva mérlegelni kell a távoktatás lehetőségét.
2. A felesleges erőfeszítések elkerülése és a fokozott együttműködés végett hangsúlyt kell helyezni a nemzetközi, nemzeti, regionális és helyi szinteken folyó munkák összehangolására.
3. A tagállamoknak fel kell ébreszteniük az oktatási minisztériumok felelősségtudatát a roma/cigány gyerekek oktatása iránt.
4. A roma/cigány gyerekek iskoláztatásának érdekében iskolára felkészítő oktatási tervekkel kell kidolgozni és azokat a roma/cigány gyerekek számára elérhetővé tenni.

5. Különös figyelmet kell fordítani a szülőkkel való hatékonyabb kommunikációra, ha szükséges a roma/cigány közösség mediátorai közvetítésével, mely a későbbi munkavállalási lehetőségek biztosítéka lehet. Tudatosítani kell a szülőkben az oktatás szükségességét és az önkormányzatok által a családok számára nyújtható támogatás igénybevételenek lehetőségét. Az iskolák és szülők között kölcsönös megértésre van szükség. A szülők kirekesztése, valamint az ismeretek és oktatás hiánya, ideértve az írástudatlanságot is, hátráltatják egyben gyermekeik oktatását is.
6. Megfelelő támogatási rendszerrel – különösen pozitív intézkedések révén – biztosítani kell a roma/cigány gyerekek esélyegyenlőségét az iskolákban.
7. A tagállamoknak elő kell teremteniük a megfelelő forrásokat a fent említett politikák és intézkedések megvalósítására, annak érdekében, hogy megszűnjön a roma/cigány tanulók és a többségi tanulók közötti szakadék.

II. TANTERV ÉS TANANYAG

8. A roma/cigány gyerekeket támogató oktatási politikákat a szélesebb interkulturális politikák keretei közé kell helyezni, figyelembe véve a roma kultúra jellegzetességeit és a tagállamok roma/cigány lakosságának túlnyomórészt hátrányos helyzetét.
9. A tanterv egészének és a tananyagnak ekképpen szem előtt kell tartania a roma/cigány gyerekek kulturális identitását. A roma kultúrát és történelmet fel kell venni a tananyagba a roma/cigány gyerekek kulturális identitásának kellő megvilágítására. Támogatni kell a roma/cigány közösség képviselőinek részvételét a romák/cigányok történelméről, kultúrájáról és nyelvéről szóló tananyag kidolgozásában.
10. A tagállamoknak ugyanakkor garantálniuk kell, hogy ez ne vezessen önálló tantervekhez, mert ez egyben külön osztályok felállítását eredményezné.
11. A tanároknak a roma/cigány tanulókkal való napi munkájuk segítése érdekében a tagállamoknak támogatniuk kell a hasznos, bevett gyakorlatokon alapuló tananyag kidolgozását.
12. Azokban az országokban, ahol a romani nyelvet beszélik, fel kell kínálni az iskolákban a roma/cigány gyerekek számára az anyanyelvű tanulás lehetőségét.

III. A TANÁROK FOGLALKOZTATÁSA ÉS KÉPZÉSE

13. A leendő tanároknak olyan speciális tudásra és képzésre van szükségük, mely segíti őket roma/cigány tanulóik megértésében, ám ez utóbbiak oktatásának az általános oktatási rendszer szerves részét kell képeznie.

14. A roma/cigány közösséget be kell vonni az ilyen tantervek elkészítésébe, és közvetlenül részt kell vállalniuk a leendő tanárok ezirányú képzésében.
15. Támogatni kell továbbá a roma/cigány közösségből származó tanárok képzését és foglalkoztatását.

IV. KUTATÁS ÉS ÉRTÉKELÉS

16. A tagállamoknak támogatniuk kell az olyan újító kutatások és kisebb hatósugarú akcióprogramok kidolgozását, melyek a helyi igényekre keresnek választ. E programok eredményeit terjeszteni kell.
17. A roma/cigány tanulókat érintő oktatási politikák eredményeit gondosan ellenőrizni kell, s az ellenőrző folyamatba a roma/cigány gyerekek oktatásának minden résztvevőjét (iskolai hatóságok, tanárok, szülők, civil szervezetek) be kell vonni.
18. A roma/cigány gyerekekre vonatkozó oktatási politikák eredményének értékelése során számos tényezőt figyelembe kell venni, beleértve pl. a személyiségi és szociális fejlődést is, nem csupán az iskolalátogatás és a lemaradások arányának változását.

V. KONZULTÁCIÓ ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉS

19. Az államnak támogatnia kell minden érintett fél (oktatásügyi minisztérium, iskolai hatóságok, roma családok és szervezetek) részvételét a romákat/cigányokat érintő oktatási politikák megtervezésében, kivitelezésében és ellenőrzésében.
20. A roma/cigány, a többségi lakosság és az iskolák közötti kapcsolat megkönnyítése és az iskolai konfliktusok elkerülése végett az oktatás minden szintjén tanácsos a roma/cigány közösségekből származó közvetítők (mediátorok) alkalmazása.
21. Az I. pont 3. bekezdésében említett tudatosítási szándék keretében az oktatásügyi minisztériumoknak mindenképp elő kell segíteniük az érintett felek erőfeszítéseinek összehangolását és a különböző szintű oktatásügyi hatóságok/szervek közti információáramlást.
22. A tagállamoknak továbbá ösztönözni és támogatni kell a tapasztalatok és hasznos, bevett gyakorlatok átadását.

Fordította Császár Henrietta

**EURÓPA TANÁCS
MINISZTERI BIZOTTSÁG**

**A MINISZTERI BIZOTTSÁG REC (2001) 17. SZÁMÚ AJÁNLÁSA
AZ EURÓPAI ROMÁK/CIGÁNYOK ÉS UTAZÓK GAZDASÁGI
ÉS FOGLALKOZTATÁSI HELYZETÉNEK JAVÍTÁSÁRA**

*(Elfogadta a Miniszteri Bizottság a 2001. november 27-ei,
774. miniszterhelyettesek megbeszélésén)*

Az Európa Tanács alapszabályának 15.b cikke értelmében a Miniszteri Bizottság, figyelembe véve az Európa Tanács tagjai közötti minél nagyobb összhang megteremtésének célját, valamint azt, hogy ez a cél a társadalmi kohézió területén közösen végrehajtott tevékenységekkel érhető el;

felismerve a tényt, hogy Európában nagy számú roma/cigány és utazó csoportok szenvednek a tartós munkanélküliség és szegénység hatásaitól, mely veszélyt jelenthet a tagállamok társadalmi kohéziójára;

megállapítja, hogy a szegénység és a munkanélküliség állandó problémái a hátrányos megkülönböztetés, valamint a romák/cigányok és utazók szociális kirekesztésének eredményei, és ezek szorosan összefüggnek a lakásellátás, oktatás, szakképzés és egészségügy problémáival;

felismerve a tényt, hogy kezdeményező politikai intézkedések híján munkaerőpiac nem fog a jövőben több munkalehetőséget kínálni a romák/cigányok és utazók számára;

tekintetbe véve, hogy a romák/cigányok és utazók gazdasági problémái csak akkor oldhatók meg, ha a tagállamok a munkaerőpiachoz és a bevételszerző tevékenységekhez való hozzáféréskor az esélyegyenlőséget politikai prioritásnak tekintik;

figyelembe véve, hogy a romák/cigányok és utazók által a foglalkoztatás és gazdasági tevékenységek során tapasztalt problémákat rendezni hivatott politikai intézkedéseknek minden részletre kiterjedőnek kell lenniük. Ez azon a felismerésen alapul, hogy a foglalkoztatás más tényezőkkel, nevezetesen az oktatással és képzéssel, a lakásellátással és a rasszizmus, valamint a hátrányos megkülönböztetés elleni harccal is összefügg;

figyelembe véve, a roma/cigány és utazó csoportok kulturális sokszínűségét szerette Európában, és azt, hogy ezt a sokféleséget nemzeti és helyi szinten egyaránt értékelni kell;

tekintettel arra, hogy a helyi kezdeményezéseknek elsőbbséget kell élvezniük;

tekintettel arra, hogy a szociális jogok az emberi jogok részét képezik, amint ezt az átdolgozott Európai Szociális Karta is elismeri;

figyelembe véve a Nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményt (ETS No. 157);

figyelembe véve a Miniszteri Bizottságnak az európai roma/cigány gyermekek oktatásáról a tagállamoknak szóló R (2000) 4 számú ajánlását;

figyelembe véve az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 563 (1969) és 1203 (1993) számú ajánlásait, melyekben az európai romák/cigányok oktatási igényei is említésre kerülnek;

figyelembe véve a 125 (1981), 16 (1995) és 249 (1993) számú ajánlásokat és az európai romák/cigányok helyzetéről szóló Európai Helyi és Regionális Hatóságok Kongresszusának 11 (1995) számú ajánlását;

figyelembe véve a Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság 3. számú általános politikai ajánlását az európai romákkal/cigányokkal szembeni rasszizmus és hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelemlről;

figyelembe véve az Európa Tanács kiadásában megjelent „Cigányok és utazók” (*Gypsies and Travellers*) (1985), 1994-ben *Romák, cigányok, utazók* (Roma, Gypsies, Travellers) című átdolgozott könyvet;

örömmel idesorolva a roma/cigány ügyekkel foglalkozó Speciális Csoport által készített dokumentumot, melynek címe „Az európai romák/cigányokat érintő gazdasági és foglalkoztatási problémák” („Economic and Employment Problems faced by Roma/Gypsies in Europe”) (MG-S-ROM(99)5rev2);

figyelembe véve az Európa Tanács „A hátrányos helyzetű etnikai kisebbségek közösségeivel foglalkozó munkaügyi hivatalok munkatársainak szóló irányelvek és képzés” kiadványát, melyet az Európai Migrációval Foglalkozó Bizottság fogadott el;

javasoljuk, hogy a romák/cigányok és utazók gazdasági és foglalkoztatási helyzetét javítani célzó politikai intézkedések alkalmazásakor a tagállamok kormányai:

- ezen ajánlás függelékében lefektetett alapelveket tekintsék iránymutatónak,
- a megfelelő csatornákon keresztül hívják fel ezen ajánlásra a megfelelő köz- és magántestületek figyelmét a saját országaikban.

Melléklet

Az európai romákat/cigányokat és utazókat érintő foglalkoztatás- és gazdaságpolitikai irányelvek

I. ÁLTALÁNOS ALAPELVEK

1. A roma/cigány közösségek és szervezetek vegyenek részt saját gazdasági és foglalkoztatási helyzetüket javítandó programok és politikai intézkedések tervezésében, megvalósításában és ellenőrzésében.

2. A kormányoknak támogatniuk kell a roma/cigány közösségek képesség- és teljesítményképesség-fejlesztését annak érdekében, hogy gazdasági és munkaerőpiaci helyzetüket javítsák.
3. A kormányok, hosszú távra elkötelezve, alakítsák ki foglalkoztatási- és gazdaságpolitikai intézkedéseiket a roma/cigány közösségek számára.
4. A központi, regionális és helyi hatóságoknak rugalmas szervezetet, megközelítést és kommunikációs stratégiát kidolgozva kell alkalmazkodniuk a roma/cigány közösségek változatos helyzetéhez.
5. Együttműködések és helyi társulások támogatása érdekében a hangsúlyt a megfelelő nemzeti, regionális és helyi hatóságok, valamint a roma és romák segítségét célzó szervezetek közötti együttműködésre kell helyezni. A kormányoknak meg kell győződnie továbbá arról, hogy a kidolgozott roma/cigány programokban nemzeti és helyi szinten hatékony együttműködésről gondoskodnak mindazon nemzetközi szervezetek, melyeknek a kormányok tagjai.
6. A területi és helyi fejlesztést célzó stratégiáknak a roma/cigány közösségeket célzó világos és pontos célokat és szabályokat kell tartalmazniuk.
7. Tekintettel arra a tényre, hogy a romák mind nyílt, mind rejtett hátrányos megkülönböztetéssel szembesülnek, a hátrányos megkülönböztetést nélkülöző jogalkotásnak még hatékonyabbnak kell lennie. Ezért támogatni kell a romák/cigányok számára jogi segítségnyújtást végző, nem kormányzati szervezetek munkáját.
8. A hátrányos megkülönböztetés elleni harc részeként az álláskereső munkaezőpiaci esélyegyenlőségéről szóló figyelemfelkeltő kampányok bonyolíthatók. Munkavállalók munkahelyi jogairól szóló információs kampányok szintén támogathatók.
9. A hátrányos megkülönböztetés elleni törvények hatékonysága javítható, ha azokban a bizonyítási teher a hátrányos megkülönböztetést elszenvedettre hárulna.
10. A további hátrányos megkülönböztetés és kirekesztés megelőzése érdekében a munkaerőpiaci információgyűjtésnek, ahol jogilag lehetséges és a romákkal/cigányokkal egyetértésben történik, teljes mértékben figyelembe kell vennie az európai egyezményt az egyének védelméről a személyes adatok gépi feldolgozása során (ETS No. 108).
11. A hatóságoknak fel kell ismerniük és legalizálniuk kell a romák/cigányok által kezdeményezett gazdasági tevékenységeket, valamint a romák/cigányok bevétel-szerzéshez való gazdasági hozzájárulását.

II. FOGLALKOZTATÁSI SZABÁLYOZÁSOK ÉS A MUNKAERŐPIACHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS

12. A kormányoknak a nemzeti foglalkoztatási szolgáltatások során diszkriminációmentes szemléletmóddal és politikai intézkedésekkel kell segíteniük a romák/cigányok munkaerőpiaci esélyegyenlőségét.

13. Az esetleges foglalkoztatással kapcsolatos akciótervekben különös figyelmet kell szentelni a romák/cigányok munkaerő-piaci problémáinak. Ezeknek olyan intézkedéseket kell tartalmazniuk, melyek javítanak a romák/cigányok helyzetén.
14. A központi, regionális és helyi kormányzati szervek összetételének tükrözniük kell az általuk szolgált közösségek összetételét, beleértve a romákat/cigányokat.
15. Ennek érdekében a közszféra minden szektorában támogatni kell a romák/cigányok alkalmazását, és a foglalkozásukkal kapcsolatos képzések érdekében a romákkal/cigányokkal helyi szintű társulásokat kell kialakítani. Amennyiben szükséges, olyan stratégiákat kell kidolgozni, melyek alapvető készségfejlesztő képzéseken keresztül javítják a romák/cigányok foglalkoztatási esélyeit.
16. A központi, regionális és helyi hatóságok a hasonló eredmény elérésének érdekében befolyást gyakorolhatnak a magánszektorra. A munkaerő-piaci intézkedések keretén belül pl. adókedvezmény illetheti meg azokat a magánszektorbeli munkaadókat, akik munkalehetőséget ajánlanak romák/cigányok számára.
17. Kiemelt figyelmet kell fordítani a roma/cigány nők munkaerőpiacra történő bejutása lehetőségének a megteremtésére, valamint az őket érdeklő jövedelemszerző és magánvállalkozói tevékenységekhez való hozzáférésre.

III. JÖVEDELEMSZERZŐ TEVÉKENYSÉGEK

18. A kis és családi roma/cigány vállalkozások fejlődése érdekében a kormányoknak el kell hárítaniuk az akadályokat a kisvállalkozások kialakulása előtt.
19. A kormányoknak jogi keretrendszert kell alkotniuk az olyan szociális vállalkozások működéséhez, melyek a munkaerő-piaci és gazdasági integráció során kirekesztett csoportoknak nyújtanak segítséget.
20. A romák/cigányok bevételszerző tevékenységeinek fejlesztését az alábbi alapelvek szerint kell támogatni: roma és nem roma nem kormányzati szervezetek közötti együttműködések, alulról felfelé irányuló szemléletmód a politikai intézkedések és programok tervezésekor, minden érintett fél közreműködése, roma és nem roma együttműködés, férfiak és nők közötti egyenlő esélyek, felelősségre vonhatóság és átláthatóság.
21. A központi és helyi kormányzatnak és közigazgatásnak tisztában kell lennie a szolgáltató és gyártó ipar romák/cigányok számára nyújtott bevételszerző lehetőségeivel (ezek például a turizmus, rekreáció, kultúra, közlekedés, környezetvédelmi javítások, hulladékkezelés és újrahasznosítás, mezőgazdaság és állattenyésztés stb.).
22. A kormányoknak támogatni kell a helyi kezdeményezéseket közvetítő szervezetek megalakulását. Segítséget kell nyújtaniuk a helyi igények és erőforrások felmérésében és kutatásában, projektek fejlesztésében és az üzleti kezdeményezések menedzsmentjében.

23. A hatóságok ajánljanak anyagi ösztönzőket azoknak a közszolgáltatóknak, melyek roma/cigány vállalkozásokkal kötnek szerződést szolgáltatásnyújtásra.
24. A központi és helyi hatóságok támogassák helyi csere és kereskedelmi rendszerek, hitelegyesülések és más alternatív pénzügyi eszközök bevezetését és fejlesztését.
25. A helyi hatóságokat és nem kormányzati szervezeteket ösztönözni kell a roma/cigány projektek és iparágak közötti hálózatok kialakítására mind regionális vagy nemzeti, mind európai szinten.
26. Roma/cigány kereskedelmi szervezetek külföldi piacokhoz való hozzáférését más kereskedelmi szervezetekkel történő együttműködés támogatásával lehet segíteni.
27. A kormányoknak minden privatizációs folyamatban részesedést kell biztosítaniuk a romák/cigányok számára. Hatékonyan, a jogi hozzáférést segítve, például közösségi földalapok létrehozásával lehet támogatni a mezőgazdasági tevékenység végzéséhez szükséges földhöz juttatást.

IV. PÉNZÜGYI ESZKÖZÖK

28. A kormányokat roma/cigány fejlesztési és bevételszerző programok hosszú távú anyagi támogatására kell ösztönözni.
29. A pénzügyi stratégiáknak része kell legyen a roma és romák/cigányok segítésére alakult szervezetek támogatása a foglalkoztatás és bevételszerző tevékenységek terén helyi, regionális, nemzeti, valamint nemzetközi szinten.
30. A tagállamoknak részt kell venniük (és ahol lehetséges anyagilag támogatniuk) olyan két- és sokoldalú tapasztalatcserében és európai, valamint nemzetközi fejlesztési programokban, melyeknek célcsoportjai a közép- és kelet-európai romák/cigányok.
31. A központi és helyi képviseleteknek meg kell adni minden szükséges jogi és anyagi eszközt, hogy a roma/cigány közösségek kezdeményezéseit támogathassák.
32. Nemzetközi anyagi csatornák, mint pl. az Európai Unió, a Világbank, az Európa Tanács Fejlesztési Bankja, a Délkelet-európai Stabilitási Paktum és az ENSZ Fejlesztési Programja fontos szerepet játszanak az új politikai intézkedések és programok erőforrásokkal, ideértve az adományokat, hiteleket is, történő támogatásában. A projektek anyagi támogatása segíti a romák közügyekben való részvételét, kormányokkal és a civil társadalommal való együttműködését, valamint a közigazgatási szektorok decentralizációját és a nem kormányzati szervezetek által nyújtott szolgáltatásokat. Az anyagi csatornák feltételeinek némileg rugalmasnak kell lenniük, hogy segíthessék a közösségi programok és bevételszerző tevékenységek fejlesztését.

V. KÉPZÉS ÉS OKTATÁS

33. A kormányoknak ösztönzőket, mint pl. adományok és tanulmányi támogatás, kell bevezetniük annak érdekében, hogy a roma/cigány fiatalok befejezzék középfokú tanulmányaikat, és magasabb szintű oktatásban vegyenek részt, vagy megkezdjék inaséveiket. Át kell tekinteniük továbbá, hogy milyen eszközökkel tudnák javítani az alacsony szintű képzést, valamint a romák/cigányok felsőoktatásban való részvételét.
34. Ösztönözni kell a magán- és közszférában munkaerő-felvétellel kapcsolatos döntéshozók, valamint a nemzeti foglalkoztatási hivatalokban dolgozók diszkrimináció mentes képzését. A képzés az egyenlő elbánásra vonatkozóan tartalmazzon információt a törvényi kötelezettségekről, valamint jó példákat a kormányzati és céges szabályzatokból.
35. A roma/cigány kultúra és identitás legyen szerves része a szakképzés tervezésének és kivitelezésének. Be lehet vezetni például a hagyományos kézművesség készségeinek akkreditációs rendszerét, melynek alapján ezek a készségek a hivatalosan megszerezhető képzésekkel egyenértékűnek tekinthetők.
36. A romák/cigányok szakképzése a helyi, regionális szükségleteket, pl. szomszédos roma települések fejlesztését, valamint a foglalkoztatási lehetőségeket kell, hogy tükrözze. A szakmai képzések és a termékfejlesztés előnyt kell, hogy élvezzenek. Legyen a képzés része a piackutatás is.
37. A foglalkoztatási programok (melyekre közszolgálati programokként is utalnak) ideértve a felnőtt írás-olvasás oktatást, kell hogy tartalmazzanak készségfejlesztést is, hogy segítsék a résztvevők hosszú távú foglalkoztatási kilátásait.
38. A hatóságoknak segíteniük kell a készségek és a roma/cigány közösségek gazdasági tevékenységeinek elismerését (lásd 11. bekezdés).
39. A kormányoknak biztosítaniuk kell a roma/cigány fiatalok számára az új technológiákra és a kapcsolódó ismeretekre vonatkozó képzést.
40. A központi és helyi hatóságok támogassák a romák/cigányok gazdasági, üzleti és menedzsment jellegű helyi vezetőképzéseit.

VI. INFORMÁCIÓ, KUTATÁS ÉS FELMÉRÉS

41. Tájékoztatni kell a romákat/cigányokat a munkavállalással kapcsolatos jogaikról és kötelezettségeikről, a közigazgatási szervezeteknél fellelhető különféle segítségnyújtásokról, valamint a szociális védőrendszerek működéséről. A tájékoztatás során, mely a nemzeti kormánysszervekkel való együttműködésben a közigazgatási szervezetek feladata, hangsúlyozni kell a romák/cigányok szociális és gazdasági integrációját.

42. A tagállamoknak a megfelelő testületekkel és egyénekkel együttműködve olyan kisléptékű innovatív projekteket és kutatásokat kell ösztönözniük, melyeknek célja a helyi igények feltárása és azok helyi szinten történő kielégítése.
43. A munkaerő-piaci és gazdaságfejlesztési politikai intézkedéseket és programokat folyamatosan ellenőrizni és értékelni kell. Az értékelés során nemcsak az üzleti sikert kell felmérni, hanem értékelni kell azoknak a roma közösségekre gyakorolt hatását is.
44. Az egyértelmű célmeghatározás és az értékelési folyamatok kialakítása egy program sikerességét jelentősen befolyásolják. Ezeket a programok tervezési szakaszában kell meghatározni.
45. A jó példákról és a sikeresen alkalmazott eszközökről szóló dokumentációkat mind nemzeti, mind nemzetközi szinten terjeszteni kell.

Fordította Császár Henrietta

**EURÓPA TANÁCS
MINISZTERI BIZOTTSÁG**

**A MINISZTERI BIZOTTSÁG
REC (2005) 4. SZÁMÚ AJÁNLÁSA A TAGÁLLAMOK RÉSZÉRE
AZ EURÓPAI ROMÁK ÉS UTAZÓK
LAKHATÁSI KÖRÜLMÉNYEINEK JAVÍTÁSÁRA**

*(Elfogadta a Miniszteri Bizottság a miniszterek képviselőinek
916. ülésén 2005. február 23-án)*

A Miniszteri Bizottság, összhangban az Európa Tanács Alapokmánya 15.b cikkével,

figyelembe véve, hogy az Európa Tanácsnak az a célja, hogy nagyobb fokú egyenlőséget valósítson meg a tagjai között, és ezt a célt különösen a társadalmi kohézió területén folytatott közös cselekvéssel lehet követni;

elismerve, hogy a romák/cigányok és utazók a többi európai néphez hasonlatosan hozzájárultak az európai kultúrához és értékekhez, továbbá elismerve, hogy ezen alap ellenére a romák/cigányok és utazók az élet minden területén széles körű hátrányos megkülönböztetést tapasztalnak;

felismerve, hogy sürgetően szükséges új stratégiák kialakítása az Európa-szerte élő roma/cigány és utazó közösségek életkörülményeinek javítására abból a célból, hogy biztosítva legyen számukra az esélyegyenlőség mind olyan területeken, mint például az állampolgári és a politikai részvétel, mind az olyan fejlesztési ágazatokban, mint a lakhatás, oktatás, foglalkoztatás és egészségügy;

figyelembe véve, hogy a romák/cigányok és utazók lakhatással kapcsolatos problémáinak kezelését illetően olyan átfogó intézkedésekre van szükség, amelyek annak felismerésén alapulnak, miszerint a romák/cigányok és utazók lakáshelyzete számos más elemre, így életük gazdasági, oktatási, szociális és kulturális aspektusaira, valamint a rasszizmus és a diszkrimináció elleni küzdelemre is hatással van;

figyelembe véve a roma/cigány és utazó közösségek saját helyzetük jobbítása érdekében nem kellően kihasznált képességeit, különösen a lakhatás terén;

figyelembe véve, hogy egyes tagállamok nem alakítottak ki, vagy nem valósítanak meg olyan körültekintően megfogalmazott országos hatályú jogszabályt a lakáspolitikára, amely szabályozná többek között a lakhatás terén előforduló diszkriminációt, zaklatást, bojkottot, a gettósodást, a faji vagy lakóhely szerinti szegregációt és a nomád, félnomád roma/cigány és utazó közösségekkel szembeni egyéb diszkriminációs eseteket vagy a lakáskörülmények terén fennálló egyenlőtlen viszonyokat, illetve a lakáshoz jutás – szociális lakás, bérlakás, házilagos kivitelezésben megvalósuló vagy szövetkezeti építkezés – eseteit;

felidézve a vonatkozó nemzetközi dokumentumok lakhatással kapcsolatos rendelkezéseit, így az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát (25.1. cikk), a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát (11.1. cikk), az Egyesült Nemzetek Lakhatási Irányelveit (melyeket 1996-ban Isztambulban fogadtak el), az Új Évezred Városairól és Egyéb Településeiről szóló nyilatkozatot (melyet 2001. június 6–8-án New Yorkban az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének a Lakhatási Irányelvek teljes körű felülvizsgálatára és végrehajtásuk értékelésére összehívott rendkívüli ülésén fogadtak el), az Európa Tanács 1961. évi Szociális Kartáját (ETS 35. sz., 16. cikk), annak 1988-ból származó kiegészítő jegyzőkönyvét (ETS 128. sz., 4. cikk) és az 1996-os Felülvizsgált Európai Szociális Kartát (ETS 163. sz., 31. cikk);

tekintetbe véve a Nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményt (ETS 157. sz.);

figyelembe véve a 2000/4. sz. miniszteri bizottsági ajánlást a roma/cigány gyermekek oktatásáról Európában, valamint a 2001/17. sz. ajánlást a romák/cigányok és utazók gazdasági és a foglalkoztatási helyzetének javításáról Európában;

figyelembe véve a Parlamenti Közgyűlés 1969/563. sz. és a 1993/1203. sz. ajánlásait, amelyekben a romák/cigányok lakáskörülményeiről is említés történik;

figyelembe véve az Európa Tanács Helyi és Regionális Hatóságok Kongresszusának az európai romák/cigányok helyzetével kapcsolatos, 1981/125. sz., 1995/16. sz. és 1993/249. sz. határozatait, illetve 1995/11. sz. ajánlását;

figyelembe véve a Rasszizmus és Intolerancia Ellenes Európai Bizottság 3. sz. általános ajánlását a romákat/cigányokat Európában érő rasszizmusról és diszkriminációról;

megelégedéssel üdvözölve a Hátrányos Helyzetűek Lakáshoz Jutásáról a lakhatással foglalkozó Szakértői Csoport által készített irányelveket, valamint a Parlamenti Közgyűlés 2001/1505. sz. ajánlását a hátrányos helyzetű városrészek felújításáról Európában;

figyelembe véve az Európai Unió Tanácsa által 2000. június 29-én elfogadott 2000/43/EK sz. irányelvet a személyek közötti egyenlő, faji vagy etnikai származástól független bánásmód elvének alkalmazásáról;

figyelembe véve, hogy az alkotmányos berendezkedés, a jogi hagyományok és a felelősség megosztása eltérő az Európa Tanács egyes tagállamaiban, ami a jelen ajánlás eltérő végrehajtását eredményezheti,

azt ajánlja, hogy a tagállamok kormányai a lakáspolitiká tervezésénél, végrehajtásánál és ellenőrzésénél:

- tekintsenek iránymutatásként a jelen ajánlás mellékletében megfogalmazott alapelvekre;
- a megfelelő országos csatornákon keresztül irányítsák illetékes szerveik figyelmét a jelen ajánlásra.

A 2005/4. sz. ajánlás melléklete

I. MEGHATÁROZÁSOK

A jelen szövegben használt *roma* kifejezés roma/cigány és utazó közösségeket jelent, amelyen e sokszínű közösségek valamennyi csoportja értendő.

A *lakhatás* a jelen ajánlás tekintetében a lakás, szállás különböző formáit, így házakat, lakókocsikat, mobil otthonokat és állomásozóhelyeket jelent.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete által elfogadott Lakhatási Irányelvek 60. cikkében olvasható „megfelelő lakhatás” meghatározást a jelen szöveg szempontjából figyelembe kell venni: „A megfelelő lakhely többet jelent, mint fedellet. Magában foglalja a magánlakás sérthetlenségéhez való jogot; a megfelelő életteret; megközelíthetőséget; megfelelő biztonságot; a használat biztonságát; stabil épületszerkezetet és tartósságot; megfelelő fényviszonyokat; fűtést és szellőztetést; megfelelő alpinfrastruktúrát: így vízellátást, egészségügyi ellátottságot és hulladékszállítást; megfelelő minőségű környezetet és egészségügyi viszonyokat; és végül munkahelyek és egyéb alapvető jelentőségű intézmények megfelelő megközelíthetőségét: ezek mindegyikét megfizethető áron kell elérhetővé tenni.”

Szintén figyelembe veendő az Egyesült Nemzetek Szervezete Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogokkal Foglalkozó Bizottságának a megfelelő lakhatásról szóló 4. sz. általános magyarázata.

Az átmeneti, illetve állomásozóhelyek olyan helyekre utalnak, ahol az elhelyezésre váró vagy tovább vándorló utazókat fogadják be.

II. ALAPELVEK

Integrált lakáspolitikai

1. A tagállamok gondoskodjanak arról, hogy az általános lakáspolitikai keretében helyet kapjanak a romákat célzó megfelelő és integrált lakásprogramok. A szegénység elleni küzdelmet célzó nemzeti intézkedések részeként a tagállamok biztosítsanak megfelelő eszközöket az említett lakáspolitikai megvalósításához.

A diszkriminációmentesség elve

2. Tekintettel arra, hogy a romák továbbra is az európai népesség leginkább hátrányos helyzetű csoportjaihoz tartoznak, a nemzeti lakáspolitikák minél sürgősebben és a diszkriminációmentesség elvét figyelembe véve találjanak megoldást a romák speciális problémáira.

Az életforma megválasztásának szabadsága

3. A tagállamok garantálják minden ember számára a letelepedett vagy nomád életforma közötti szabad választás lehetőségét. A rendelkezésre álló forrásokkal, mások jogaival, valamint az építésügyi, tervezési és a tulajdonszerzésről rendelkező jogszabályokkal összhangban, az országos, regionális vagy helyi hatóságoknak biztosítaniuk kell az ezen életformákhoz szükséges valamennyi feltételt.

Megfelelő és megfizethető lakás

4. A tagállamok mozdítsák elő és védjék a megfelelő lakhatáshoz való, mindenkit megillető jogot, és megfelelően kialakított és kezdeményező lakáspolitiká révén valósítsák meg az esélyegyenlőséget a romák számára a lakáshoz jutás terén, különös tekintettel a megfizethető lakhatásra és szolgáltatásokra.

A kirekesztettség és a gettósodás megakadályozása

5. A romák gettósodása és a többségi társadalomtól való elkülönülése elleni küzdelem érdekében a tagállamok akadályozzanak meg, tiltsanak be, illetve szükség esetén vonjanak vissza minden olyan országos, regionális vagy helyi politikát vagy kezdeményezést, amely azt célozza, hogy a romák nem megfelelő vagy veszélyes helyeken telepedjenek le, vagy amely etnikai hovatartozásuk alapján ilyen területekre számúzi őket.

Részvétel

6. A tagállamok lehetőségeikhez mérten tegyék lehetővé a roma közösségek vagy szervezetek számára a lakáshelyzetük javítását célzó programok és politikák kialakításában, tervezésében, végrehajtásában és ellenőrzésében való részvételt.

Partnerség

7. A tagállamok a helyi, regionális és országos szervekkel való partneri kapcsolat megerősítése által ösztönözzék és segítsék elő széles körben a roma közösségek képességfejlesztését és képessé tételét az őket érintő lakáspolitiká alakításában. A tagállamok tegyék lehetővé, hogy a roma közösségek tagjai a folyamat aktív résztvevői lehessenek.

Koordináció

8. A tagállamok biztosítsanak megfelelő együttműködést a lakáspolitikai terén egyrészt az illetékes országos, regionális és helyi szervek között, másrészt a roma népesség és a többséget képviselő, e téren tevékenykedő szervezetek között.

A regionális és helyi hatóságok szerepe

9. A tagállamok ösztönözzék arra a helyi hatóságokat, hogy lakhatással kapcsolatos kötelezettségeik teljesítése során a romák tekintetében éppúgy járjanak el, mint más azonos státusú személyek esetében. A tagállamok továbbá bátorítsák arra a helyi és regionális hatóságokat, hogy a területi alapú és a helyi fejlesztési stratégiák a roma közösségeket és e közösségek lakhatással kapcsolatos problémáit illetően tartalmazzanak konkrét és pontosan megfogalmazott célokat.

III. JOGI SZABÁLYOZÁS

A lakhatáshoz való jog

10. A lakhatásra vonatkozóan a tagállamok alakítsanak ki olyan átfogó politikákat és jogi keretet, amely elengedhetetlen ahhoz, hogy a letelepedett vagy vándorló életmódot folytató csoportok gyakorolhassák a lakhatáshoz való jogukat (figyelembe véve az adott földrajzi viszonyokat).

A kapcsolódó jogok

11. A fenti jogi háttér részeként a tagállamok hozzanak létre olyan mechanizmusokat, amelyek a vonatkozó nemzetközi dokumentumokkal összhangban biztosítják a romák számára a kapcsolódó jogokat, így a víz- és áramszolgáltatást, illetve az infrastruktúra olyan egyéb elemeit, mint az oktatás, az egészségügyi ellátás, a szociális támogatás stb.

A jogszabályok alkalmazása

12. A lakhatáshoz való egyenlő hozzáférés érdekében a tagállamok gondoskodjanak a fent említett jogszabályi háttér megvalósításáról, és adjanak egyértelmű iránymutatást az illetékes hatóságoknak a lakhatáshoz való jogok gyakorlásáról. Biztosítsanak továbbá világos irányvonalakat a lakhatáshoz és a szolgáltatásokhoz való hozzáférésről, illetve ezek elosztásáról.

A jogi segítségnyújtás iránti igény

13.A tagállamok gondoskodjanak a rászorulóknak ingyenes jogi segítségnyújtásról, tanácsadásról és jogi képviselőről a lakhatáshoz való jog megtagadása esetén, biztosítva ezzel azt, hogy képességük jogaik megvédésére vagy az eredményes jogorvoslat keresésére – ide értve a megtagadott lakhatási jogok bírói úton történő érvényesítését is – nem szenved csorbát a jogsegélyrendszerek hiánya miatt.

Átláthatóság, szakszerű kormányzás és az információhoz való hozzáférés

14.A jogrendszer garantálja az átláthatóságot és szakszerű kormányzást, ide értve a romák jogát a lakáspolitikával kapcsolatos tájékoztatáshoz és az országos vagy helyi szervek lakáspolitikával kapcsolatos, őket feltehetően érintő döntéseinek megismeréséhez.

Civil szervezetek támogatása

15.A romaüggekkel, különösen tanácsadással és jogi segítségnyújtással foglalkozó nem kormányzati szervezeteknek megfelelő feltételeket és hatékony segítséget kell nyújtani tevékenységük ellátásához. A tagállamok teremtsék meg továbbá a lakhatással foglalkozó nem kormányzati szervezetek működésének jogi feltételeit.

A lakáspolitiká végrehajtásának ellenőrzése

16.A tagállamok hozzanak létre megfelelően kialakított ellenőrző mechanizmusokat a romákat érintő lakáspolitiká megvalósítására és a gyakorlat ellenőrzésére. A romák képviselőit egyenlő módon be kell vonni minden ellenőrzési és értékelési folyamatba.

Ellenőrzési mechanizmusok

17.A regionális és a helyi hatóságok autonómiájának sérelme nélkül a tagállamok érvényesítsék a 22. bekezdés szerinti törvényességi ellenőrzést annak érdekében, hogy a regionális és a helyi hatóságok döntései a romák lakhatáshoz való hozzáférése tekintetében ne legyenek diszkriminatívak, és semmilyen formában ne gátolják a megfelelő lakhatáshoz való jog gyakorlását.

IV. A DISZKRIMINÁCIÓ MEGAKADÁLYOZÁSA ÉS A DISZKRIMINÁCIÓ ELLENI KÜZDELEM

A hátrányos megkülönböztetést tiltó jogszabályok elfogadása

18. A vonatkozó átfogó jogi szabályozás *expressis verbis* tiltsa a faji vagy etnikai alapú közvetlen vagy a közvetett diszkriminációt a foglalkoztatás, a közjavakhoz és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés, így többek között a lakhatás, a tulajdonszerzés, az oktatás, a foglalkoztatás, az egészségügyi szolgáltatások és a szociális ellátás terén.

A lakhatással kapcsolatos létező jogi szabályozás elemeinek ellenőrzése és felülvizsgálata

19. A tagállamok illetékes hatóságai végezzék el a lakásüggyel kapcsolatos jogi szabályozás, politika és gyakorlat módszeres felülvizsgálatát, és ennek során helyezzenek hatályon kívül minden olyan rendelkezést, illetve szüntessenek meg minden olyan közigazgatási gyakorlatot, amely a romák közvetlen vagy közvetett diszkriminációját eredményezi, tekintet nélkül arra, hogy a szóban forgó következmény előidézője – cselekvése vagy a cselekvés elmulasztása által – állami vagy nem állami szervezet. A tagállamok hozzanak létre olyan mechanizmusokat (például az országgyűlés, emberi jogi biztos, ombudsmanok és így tovább), amelyek biztosítják és elősegítik a lakásügyi szabályozásnak az antidiszkriminációs rendelkezésekkel való összhangját. Ez utóbbi során lehetővé kell tenni a romák képviselőinek és a nem kormányzati szervezeteknek a részvételét az ellenőrzés minden fázisában.

A roma nők jogainak védelme

20. A tagállamok szavatolják azt, hogy az antidiszkriminációs szabályozás tiltsa a nem szerinti megkülönböztetés mind közvetlen, mind közvetett formáját a közjavakhoz és a szolgáltatásokhoz való hozzáférés terén, ideértve a lakhatást is. A tagállamok ösztönözzék a roma nők, különösen a gyermekeiket egyedül nevelő asszonyok, a családi erőszak áldozatává vált, valamint egyéb szempontból hátrányos helyzetű roma nők igényeit figyelembe vevő lakáspolitikát; az illetékes hatóságok gondoskodjanak arról, hogy – figyelemmel sürgős megoldást igénylő szükségleteikre – hozzáférjenek a szociális lakásokhoz. A tagállamok alakítsanak ki a roma nők lakhatáshoz való jogának sérthetlenségét szolgáló mechanizmusokat.

A szegregáció megakadályozása a környezeti szempontból veszélyes területeken

21. A tagállamok fogantatosítsanak intézkedéseket a környezeti szempontból veszélyes területeken az etnikai alapú szegregáció bármilyen formájának kiküszöbölése érdekében. Ezen intézkedések foglalják magukba a biztonságos lakókörnyezet kialakítását, valamint a roma közösségek számára megvalósítható és megfizethető lakhatási alternatívát abból a célból, hogy visszaszorítsák a veszélyes területeken vagy azok közelében történő letelepedést.

Hatékony szankciók

22. A tagállamok vezessenek be hatékony, arányos és visszatartó erejű szankciókat azokkal az intézményekkel, szervezetekkel, köztisztviselőkkel vagy a magán-szektor szereplőivel szemben, amelyek/akik megsértik a lakhatásra vonatkozó antidiszkriminációs rendelkezéseket. Biztosítani kell, hogy a meglévő jogorvoslati lehetőségek elérhetőek és közismertek legyenek, és a sértettek hozzáférjenek a megfelelő jogorvoslati lehetőségekhez.

**V. AZ ADOTT LAKHATÁSI KÖRÜLMÉNYEK
VÉDELME ÉS JAVÍTÁSA**

Birtokbiztonság, lakhatás és használati jog

23. A tagállamok, figyelembe véve, hogy a lakhatáshoz való jog alapvető emberi jog, a lakhelyre való tekintet nélkül garantálják a romáknak a törvénytelen kiköltötéssel, a zaklatással, valamint egyéb fenyegetésekkel szembeni védelmét.

A roma telepek és táborok legalizálása

24. A lakhatási körülmények javításának feltételeként a hatóságok tegyenek meg minden erőfeszítést a roma telepek homályos jogi helyzetének tisztázása érdekében. Az illegális táborok esetében a hatóságok arányos lépéseket alkalmazzanak. Ez lehet például tárgyalás vagy jogi eljárás kezdeményezése. Olyan megoldásra kell törekedni, amely lehetőleg minden érdekelt számára elfogadható, és amellyel elkerülhető, hogy a romákat kizárják a mindazon szolgáltatásokhoz való hozzáféréstől, amelyekre az adott állam polgáraiként jogosultak.

Tulajdonszerzés

25. A tagállamok az illetékes szerveken keresztül gondoskodjanak arról, hogy a romák egyenlő esélyekkel szerezhessék meg annak a területnek a tulajdonjogát, amelyen élnek, valamint megfelelő információ álljon rendelkezésükre a tulajdonszerzésről. Ahol ez nem lehetséges, megfelelő alternatívát kell felajánlani.

A törvénytelen kilakoltatás elleni jogi védelem és a törvényes kilakoltatási eljárás

26. A tagállamok dolgozzanak ki a vonatkozó nemzetközi standardokkal összhangban álló jogi keretet a törvénytelen kényszer- és kollektív kilakoltatások elleni fellépés érdekében, és szigorúan ellenőrizték a törvényes kilakoltatás végrehajtásának körülményeit. Törvényes kilakoltatás esetében, ha ez szükséges, gondoskodni kell a romák számára megfelelő szálláshelyről, eltekintve a vis maior esetektől. A jogszabályok határozzák meg pontosan a törvényes kilakoltatás menetét, és ez a szabályozás legyen összhangban a vonatkozó nemzetközi normákkal és elvekkel, különösen az ENSZ Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottságának a kényszerkilakoltatásról szóló 7. sz. általános magyarázatával. Az ilyen intézkedések során az érintett közösséggel vagy egyénekkal egyeztetni szükséges, és gondoskodni kell a kilakoltatásról szóló értesítés időben történő átvételéről, az információszolgáltatásról, a méltányos körülmények között zajló kilakoltatás garanciáiról, a hatékony jogorvoslati lehetőségekről, valamint az ingyenes vagy alacsony díjú jogsegélyszolgáltatásról az érintettek javára. Az alternatív szálláshely nem eredményezhet további lakhatási elkülönítést.

A megfelelő szolgáltatások biztosítása

27. Tekintettel a hosszú távra szóló, fenntartható megoldások szükségességére, a tagállamok az illetékes hatóságokon keresztül biztosítsák a roma telepek és táborok esetében is a többségi társadalmat megillető, megfelelő és azonos szintű szolgáltatásokat. Mindazonáltal a hatóságoknak a megfelelő szolgáltatások biztosítása mellett szem előtt kell tartaniuk a roma telepeken és táborhelyeken az életminőség javítását azáltal, hogy a mindennapi életvitelhez jobb körülményekkel szolgáljanak, ideértve a helyi közigazgatás, a kereskedelmi, a szociális és az egészségügyi ellátás, a közlekedés, a szemétszállítás, az állami lakások, középületek, táborhelyek és környezetük tisztántartásának biztosítását, a konfliktuskezelést a szomszédokkal, a lakbérhátralékkal és díjfizetési hátralékokkal kapcsolatos problémák megoldását stb.

VI. A LAKHATÁSI POLITIKÁK KERETEI

A lakáshoz jutás elősegítése

28. A tagállamok tekintsék kiemelt feladatuknak a romák lakhatási körülményeinek javítását. Mozdítsák elő a romák egyenlő esélyeit a magán-, illetve állami ingatlanpiacon, különösen azáltal, hogy a lakások elosztásánál megkülönböztetéstől mentes feltételeket és kritériumokat határoznak meg, illetve azáltal, hogy gondoskodnak az országos szinten konzisztens, a helyi hatóságokra is kötelező erejű jogi és politikai keretek kialakításáról, mivel a lakhatási kérdések rendezése elsősorban a helyi önkormányzatok feladata.

Átfogó és integrált lakáspolitikák

29. Figyelembe véve a lakhatás és az egyéb, a társadalombiztosításhoz, foglalkoztatáshoz, egészségügyi ellátáshoz és oktatáshoz való hozzáféréssel kapcsolatos szociális jellegű kérdések közötti, potenciálisan összeadódó hatású összefüggéseket, a tagállamok minden szinten átfogó megközelítésre és politikákra ösztönözzék a hatóságokat.

A lakhatási politikák kialakításában való részvétel

30. A romákat be kell vonni a leendő lakókörnyezetük vagy állandó lakásaik kialakításáról folyó tervezésbe és a megvalósításba annak érdekében, hogy a lehető legpontosabban felmérhetők legyenek sajátos szükségleteik. A tagállamok biztosítsák továbbá, hogy a területükön letelepedett, vagy nomád, illetve félnomád életformát folytató romáknak egyaránt lehetőségük legyen a lakókörnyezettel kapcsolatos specifikus szükségleteik megfogalmazására, valamint a társadalombiztosítási és szociális juttatásokhoz (egészségügy, oktatás, foglalkoztatás, kultúra stb.) való hozzáférésre.

A megfelelő lakhatási modellek szükségessége

31. Figyelembe véve az országos, regionális és helyi viszonyok különbözőségét, a törvényalkotás és stratégia kidolgozása révén a tagállamok gondoskodjanak megfelelő lakhatási modellekről. Lehetővé kell tenni továbbá, hogy a romák különböző módokon, formákban és módszerekkel jussanak saját lakáshoz, így szociális lakáshoz, lakásszövetkezeti lakáshoz, saját kivitelezésben épülő házakhoz, önkormányzati lakásokhoz, lakókocsikhoz vagy egyéb újszerű lakhatá-

si lehetőségekhez. Az említett lakhatási modellek valamennyi összetevőjét (pénzügyi, szociális és egyéb) nagy gondossággal kell meghatározni.

A különleges helyzetekre kidolgozott lakhatási politika

32. A tagállamok dolgozzanak ki és valósítsanak meg a különféle roma közösségek sajátos helyzeteire szabott programokat. Ezek a programok tartalmazzák a megfelelő és fenntartható lakhatáshoz szükséges teljes fizikai és szociális infrastruktúra kiépítését és fejlesztését.

Jól felszerelt átmeneti lakóhelyek és állomásozóhelyek biztosítása

33. A tagállamok gondoskodjanak megfelelő számú átmeneti lakóhelyről és állomásozóhelyről a nomád és félnomád roma közösségek számára. Ezekben a helyeken biztosítani kell a szükséges szolgáltatásokat: a víz- és áramellátást, az egészségügyi berendezéseket, valamint a szemétszállítást. A kialakított kerítések vagy határok nem sérthetik az egyén méltóságát és a szabad mozgáshoz való jogát.

Egészségügyi és közegészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés

34. A nomád vagy félnomád csoportok számára biztosítani kell a megfelelő higiénés körülményeket és a meglévő egészségügyi szolgáltatások könnyebb igénybevételét (különösen sürgősségi helyzetekben, illetve a megelőzésre összpontosító egészségügyi kampányok részeként). A folyamatosan egészségtelen és elhanyagolt körülmények között élő, legálisan letelepedett roma közösségeknek segítséget kell nyújtani az alapvető higiéniai feltételek biztosításában (segítség javítási munkálatok esetén, az életkörülmények, a környezet jobbá tétele céljából, intézkedések rövid lejáratú kölcsönlehetőségek biztosítására jobb állapotú lakások megvásárlásához, valamint közvetítés a hatóságokkal és közszolgálati szervekkel való kapcsolatokban).

A regionális és a helyi hatóságok szerepe

35. A tagállamok győződjenek meg arról, hogy a regionális és helyi hatóságok teljesítik a romákkal szembeni kötelességüket akkor is, ha az adott közösség nem telepedett le állandó jelleggel az adott területen. A helyi hatóságok szakembereinek képzéseket kell tartani a diszkriminációmentes bánásmódról, ugyanakkor tudatosítani kell bennük, hogy ők felelnek a helyi lakáspolitikában tapasztalható bármilyen megkülönböztető gyakorlatért.

Nemzetközi segítség

36. Abban az esetben, ha a tagállamok nem tudják teljesíteni a lakhatással kapcsolatos kötelezettségeiket, fogadják el a romák helyzetének javítására szolgáló nemzetközi segítséget. A tagállamok fordítsanak kellő figyelmet a nemzetközi segélyprogramokra, és biztosítsák az együttműködés magas fokát, az átláthatóságot és a helyi partnerekkel való szorosabb együttműködést.

Tudatosítás

37. A tagállamok indítsanak a tudatosságot fokozó, figyelemfelhívó kampányokat a romákat a lakáspiacon megillető egyenlő jogokról, illetve a roma közösségek számára szervezzenek felvilágosító kampányokat a megfelelő lakhatáshoz való jogairól, és ösztönözzék hasonlóan a helyi hatóságokat, valamint a lakhatáshoz való jog területén tevékenykedő nem kormányzati szervezeteket. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének tagállamai által a II. Lakhatási konferencián elfogadott Lakhatási Irányelvek megvalósítására létrehozott nemzeti bizottságok által a biztonságos lakásbérletről és -használatról kezdeményezett országos kampányok jó lehetőségek mindezek tudatosításra.

Foglalkoztatási kezdeményezések és építkezés

38. A tagállamok ösztönözzenek olyan helyi foglalkoztatási programokat, amelyek elősegítik, hogy a romák leendő otthonaik építésének vagy felújításának teljes folyamatában részt vegyenek. Így lehetővé válna, hogy az érintettek anyagi helyzete javuljon, akár egyéni, akár közösségi projektjeikkel pályázhassanak, mérséklődhetne az elutasítás és a bizonytalanság érzése, és erősödne a tulajdonosi érzés. A szóban forgó kezdeményezés révén lehetővé válna az is, hogy a romák szakipari gyakorlatot szerezzenek, új pályákat próbálhassanak ki, és ezáltal kevésbé legyenek kiszolgáltatva a munkanélküliségnek.

Statisztikai adatok és lakáspolitikai mutatók

39. A személyes adatok védelmére kidolgozott nemzetközi és nemzeti normákkal összhangban és azok szellemében, a tagállamok a megfelelő lakáspolitikai kialakításának feltételeként biztosítsák az illetékes országos hatóságok általi rendszeres statisztikai adatgyűjtést a lakhatás szempontjából hátrányos helyzetűek körülményeinek minél pontosabb felmérése érdekében. Olyan mutatókat is ki

kell dolgozni, amelyekkel mérhető bizonyos időtávon a feladatok megvalósítása. A lakhatással kapcsolatban rendszeres adatgyűjtést végző tagállamok az eljárást alkalmazzák a roma lakosság esetében is.

VII. A LAKÁSHOZ JUTÁS FINANSZÍROZÁSA

A pénzügyi források fenntarthatósága

40. A tagállamok lássák be, hogy a sikeres társadalmi kohéziós politika megfelelő finanszírozást, támogatást, folyamatos elkötelezettséget és hosszú távra érvényes megközelítést feltételez. Mi több, azt is figyelembe kell venni, hogy az ilyen sokrétű problémák megoldása szükségszerűen rugalmasságot igényel. A pénzügyi támogatásokhoz, valamint a stabilitást és a biztonságot szolgáló egyéb eszközökhöz (ideértve, nem kizárólagosan, az ingatlanszerzést) való megfelelő hozzáférés kulcsfontosságú, a lakhatással kapcsolatos problémák hosszú távra szóló kezelésében.

A lakhatási projektek finanszírozása különböző forrásokból

41. A lakásprojekteknek a központi költségvetésből való finanszírozása mellett a tagállamok tegyék lehetővé az egyéb források (magánadományozók és nemzetközi pénzügyi intézmények) igénybevételét, valamint azt, hogy a projektek adminisztrálása helyi, regionális, országos vagy nemzetközi partnerhálózat révén történjen. Tekintettel arra, hogy a lakásprojektek végrehajtása hosszabb időt vesz igénybe, a projekteket a finanszírozás és a kivitelezés szempontjából átgondoltan kell megtervezni azért, hogy az érintettek körében ne alakuljanak ki túlzott elvárások. Mivel elsősorban egy területre vagy közösségre koncentrált projektekről van szó, alapvető fontosságú a helyi hálózatokra és partnerekre való építkezés.

Integrált finanszírozás

42. Mivel a lakásprojektek átfogó, hosszú távú koncepciók részei, a tagállamoknak, illetékes hatóságaik útján, a projektek finanszírozását olyan átfogó módon kell megközelíteniük, amely figyelembe veszi a fizikai és egészségügyi infrastruktúrát, a társadalmi kohézió szükségletét és a lehetséges kezdeményezéseket, a kultúra, az oktatás aspektusait vagy a foglalkoztatási lehetőségeket.

A romák lakhatásának nemzetközi támogatása

43. A tagállamokat ösztönözni kell a nemzetközi pénzügyintézetek nyújtotta lehetőségek, köztük a kölcsönök igénybevételére a roma lakásprojektek megvalósításához. Érdemes támaszkodni a pénzügyintézeteknek az évek során a hasonló integrált projektek finanszírozása során világszerte megszerzett tapasztalataira, így többek között az Európa Tanács Fejlesztési Bankjának tapasztalataira, amelynek egyik feladata a hátrányos helyzetű lakosság lakásprojektjeinek a finanszírozása a társadalmi kohézió előmozdítása érdekében. A Világbank, az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank, valamint egyéb európai uniós programok is hasznosnak bizonyulhatnak e tekintetben.

A lakáshoz jutást szolgáló támogatásokhoz való hozzáférés

44. Szükség esetén a nemzetközi pénzügyintézetekkel karöltve, a tagállamok hozzanak létre olyan finanszírozási rendszert, amely megkönnyíti a rendelkezésre álló lakástámogatási források megszerzését. A tagállamok, illetékes hatóságaik útján, fontolják meg a nomád és félnomád közösségek számára lakókocsik vagy mobil lakóházak alacsony kamatokra történő megvásárlásának lehetővé tételét vagy olyan pénzügyi konstrukciók kidolgozását, amelyek a támogatást illetően nem hozzák e csoportokat hátrányos helyzetbe az egy helyben élő, letelepedett életformájú közösségekkel szemben.

Az infrastruktúra és a szolgáltatások finanszírozása

45. A tagállamok gondoskodjanak arról, hogy a helyi hatóságok és a pénzügyintézetek olyan kiegészítő intézkedéseket is finanszírozzanak, amelyek az alapvető infrastruktúra és szolgáltatások kiépítését és általában az életminőség jobbítását szolgálják a roma lakóköznyezetben a mindennapi élet jobb megszervezése és a szociális kohézió erősítése érdekében.

Elkülönített költségvetési források

45. A tagállamok illetékes testületei különítsenek el az érintett hatóságok számára pozitív intézkedésre ösztönző forrásokat, mint például a terepmunka fejlesztése, a romák lakhatási kérdésének figyelembevétele a földhasználatról szóló koncepció kialakításakor, az érintett települések számára szakértő vagy közvetítő igénybevételének lehetősége stb.

VIII. LAKHATÁSI NORMÁK

Megfelelő lakáskörülmények mint a lakhatással kapcsolatos normák alapja

47. A tagállamok szabályozzák és a gyakorlatban is hajtsák végre az Egyesült Nemzetek Szervezete által elfogadott Lakhatási irányelvek 60. bekezdésében a „megfelelő lakáskörülményekről” megfogalmazott koncepciót, valamint az ENSZ Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogokkal Foglalkozó Bizottságának a 4. és 7. sz. általános magyarázatában foglaltakat, figyelembe véve az emberi jogi összefüggéseket, a gazdasági feltételeket mind helyi, mind országos szinten, valamint a vonatkozó szociális és kulturális tényezőket. A koncepció foglalja magába az egész lakosságot, ideértve a romákat is. A „megfelelő lakáskörülmények” meghatározása legyen az alapja minden további, lakhatással kapcsolatos norma megfogalmazásának.

A lakás helyével és a lakókörnyezettel kapcsolatos normák

48. A tagállamok illetékes hatóságakon keresztül biztosítsák, hogy a roma lakás-építési projektek az ilyen célra alkalmas és a jogszabályok által engedélyezett területeken, ökológiai szempontból egészséges környezetben valósuljanak meg. Mindemellett gondoskodniuk kell arról, hogy a romák képesek legyenek felkészülten cselekedni váratlan helyzetekben, mint például természeti katasztrófák vagy járványok esetében, melyek gyakran aránytalanul súlyosabban érintik a kiszolgáltatott csoportokat. Azoknak a meglévő telepeknek a körülményein, amelyeket a fenti normáknak meg nem felelő helyszínekről nem lehet áttelepíteni, konstruktív környezetvédelmi intézkedésekkel kell javítani.

A köz- és szociális szolgáltatások jogi normái

49. A közszolgáltatásokra – vízre, áramra, utcai takarításra, szennyvízrendszerekre, szemétszállításra stb. – vonatkozó jogszabályok ugyanúgy legyenek érvényesek a roma telepekre és táborokra. A tömegközlekedés biztosítása legyen a terület alapú ellátás része. A hatóságok gondoskodjanak arról, hogy olyan közszolgáltatások, mint az egészségügyi, oktatási intézmények, rendőrség, posta és telekommunikációs iroda működjenek az adott területen. A hatóságoknak különös figyelemmel kell lenniük a roma lakókörnyezetek és az iskolák közötti távolságra, mivel ez a gettók kialakulása elleni küzdelem egyik fontos eleme.

A diszkriminációmentességet garantáló biztonsági normák fontossága

50. A roma lakókörnyezet ne legyen rosszabb vagy alsóbbrendű a többségi társadalom településeit és városait jellemző viszonyoknál. A települések infrastruktúrális ellátása és a lakásépítés során használt normák semmilyen formában nem diszkriminálhatják a romákat.

Az építkezés minimum követelményei

51. Az építkezés során felhasznált anyag minősége (a beépített anyagok, a lakások, házak látható részei, így az asztalosmunka, a fal és padlóburkolás, a különböző szerelések, a fürdőszobai kellékek, a technikai eszközök stb.) a bérlők anyagi lehetőségeitől, a rendelkezésre bocsátott közpénztől és végső soron az adott társadalom gazdasági helyzetétől függ. A tagállamok ezért rendelkezzenek az építkezés elégséges követelményeiről, amelyek biztosítják az egészséges életet, a kiegyensúlyozott családi viszonyokat, a gyermeknevelés megfelelő körülményeit és a jószomszédi kapcsolatokat.

A lakások átalakítására és bővítésére vonatkozó szabályok

52. A lakások alapterülete feleljen meg a bérlők számának, figyelembe véve a normális emberi térigényt. Mivel a családok nem statikusak – növekvő családlétszám, az anyagi lehetőségek, kulturális igények, életszükségletek változása, a célok és törekvések alakulása –, építészeti és jogi szempontból követhetővé kell tenni az effajta dinamizmushoz való alkalmazkodást az esetleges bővítéseknek vagy a lakásbelső átalakításának megkönnyítése révén. Még ha a lakások az átlagosnál kisebb alapterülettel épülnek is meg, azokat úgy kell kialakítani, hogy alkalmasak legyenek a bővítésre. A lakásszerkezet és alapterület alakítására vonatkozó normákat kell bevezetni, biztosítva ezzel a szegény családok részére a technikai lehetőséget arra, hogy kezdeti szerény lakáskörülményeiken a későbbiekben változtathassanak.

Az ajánlás magyar fordítását az Európa Tanács budapesti Információs és Dokumentációs Központja készítette

AZ EURÓPA TANÁCS TANÁCSKOZÓ KÖZGYŰLÉSE

1969. ÉVI 563. SZÁMÚ AJÁNLÁS A CIGÁNYOK ÉS MÁS UTAZÓK HELYZETÉRŐL EURÓPÁBAN

(21. rendes ülészak 1969. szeptember 30-án)

A Közgyűlés

1. felismervén, hogy a modern társadalomban végbemenő gyors változások súlyosan érintik Európa cigány lakosságának helyzetét, megfosztják őket és más utazókat hagyományos mesterségeik és foglalkozásaik gyakorlásának lehetőségétől, továbbá súlyosbítják hátrányaikat a műveltség, oktatás és szakmai képzés területén;
2. meggyőződve arról, hogy a cigány lakosság modern európai társadalomba való integrációja elkerülhetetlen, és egy ilyen integráció az Európa Tanács tagállamainak kormányai részéről összehangolt fellépést igényel;
3. aggódva amiatt, hogy számos esetben a jobbítási szándék a cigányokkal szembeni hátrányos megkülönböztetésen bukott el, mely az etnikai csoporthoz való tartozáson alapszik, és mely azonban összeegyeztethetetlen az Európai Emberi Jogi Egyezmény és az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának elveivel.
4. Felismervén, hogy a cigányok és más utazók megfelelő felszereltségű táborozóhelyeinek, házáinak és munkaterületeinek hiánya, valamint a tanulási és munkavállalási lehetőségeik korlátozottsága súrlódásokhoz vezetett az utazó családok és a letelepedett lakosság között;
5. megfontolván, hogy a megfelelő oktatásban való részesüléshez és a modern társadalomba való beilleszkedéshez az állandó lakóhely szükséges feltétel;
6. megfontolván, hogy a jórészt a cigányok és más utazók nomád életmódjából eredő oktatás hiánya a tisztán anyagi és pénzügyi tényezőkön túl messzemenő következménnyel van életükre és a társadalmi légkörre, s hosszú távon csökkenti a modern társadalomba való integrációjuk és az egyenlő jogokkal rendelkező állampolgárként való elfogadásuk esélyeit;
7. megfontolván, hogy a cigányok helyzetét javítani célzó programok kidolgozásához szükség van a képviselőkkel való együttműködésre és konzultációra,
8. a következőket ajánlja a Miniszteri Bizottság figyelmébe a tagállamok kormányainak sürgetésére:

- (i) a kormányok tegyenek meg minden szükséges intézkedést – mind a jogalkotás, mind a közigazgatás terén – a cigányokkal és más utazókkal szembeni hátrányos megkülönböztetés kiküszöbölésére;
- (ii) alapvető intézkedésként a kormányok aktívan támogassák az érintett hatóságok által a cigányok és más utazók számára közegészségügyi berendezéssel, elektromossággal, telefonnal, közösségi házakkal és tűzvédelemmel ellátott, iskolák és falvak/városok közelében elhelyezkedő, megfelelő számú lakókocsitelepek és munkaterületek felállítását.
- (iii) A kormányok biztosítsák, hogy a helyi hatóságok a lehetséges mértékben gondoskodjanak az utazó családok lakásellátásáról, különösképp olyan területeken, ahol az éghajlati viszonyok miatt a lakókocsi nem használható állandó lakhelyként.
- (iv) Ha a fennálló iskolákba való járás nem oldható meg, a kormányok segítsék elő a lakókocsitelepekhez vagy az utazók csoportjai által rendszeresen látogatott helyekhez közeli speciális osztályok felállítását, melyek lehetővé teszik az utazó családok gyerekeinek a normál iskolákba való beilleszkedését, és biztosítják, hogy az utazó családok gyerekei részére tervezett oktatási programok megfelelően kapcsolódjanak a középiskolák és a továbbtanulás egyéb formáinak programjaihoz.
- (v) A kedvezőbb munkalehetőségek érdekében a kormányok teremtsék meg és javítsák a felnőtt cigányok és utazók szakmai képzésének lehetőségeit;
- (vi) a kormányok támogassák a kormány, a cigány és utazó közösségek, valamint a cigány és egyéb utazók érdekében dolgozó önkéntes szervezetek képviselőiből álló nemzeti testületek létrehozását, és a cigányok és más utazók helyzetét javítani célzó intézkedések előkészítésében kérjék ki ezek véleményét;
- (vii) a kormányok dolgozzák át a létező nemzeti jogszabályokat annak érdekében, hogy a társadalombiztosítási és egészségügyi ellátás terén a cigányok és más utazók a letelepedett lakossággal egyenlő jogokat élvezzenek.

Fordította Császár Ivett

AZ EURÓPA TANÁCS PARLAMENTI KÖZGYŰLÉSE

1203 (1993) SZÁMÚ AJÁNLÁS* AZ EURÓPAI CIGÁNYOKRÓL¹

Általános megjegyzések

1. Az Európa Tanács egyik célja a valódi európai kulturális identitás kialakulásának elősegítése. Európa sok különböző kultúrát foglal magában, és ezek mindegyike, köztük a számos kisebbségi kultúra is, hozzájárul kulturális sokszínűségéhez.
2. A kisebbségek között sajátos helyet foglal el a cigányság. A cigányság valódi európai kisebbségnek tekinthető, mivel Európa-szerte szétszórva él, és egyik országot sem nevezheti sajátjának.
Ugyanakkor a nemzeti vagy nyelvi kisebbségeknél alkalmazható meghatározások nem alkalmazhatók erre a kisebbségre.
3. Területhez nem köthető kisebbségként a cigányság számottevően hozzájárul Európa kulturális sokszínűségéhez. Ez a hozzájárulás más és más Európa különböző részein, akár a cigányság nyelvéről vagy zenéjéről, akár kézműves tevékenységeikről legyen is szó.
4. Most, hogy a közép- és kelet-európai országok is az Európa Tanács tagjai lettek, a tagállamok területén élő cigányok száma jelentősen megnőtt.
5. A cigányokkal szembeni intolerancia mindig is létezett. A faji és társadalmi gyűlölködés azonban egyre rendszeresebben tör elő, és a közösségek közötti feszült kapcsolatok hozzájárultak ahhoz a siralmas helyzethez, amelyben a cigányok többsége napjainkban él.
6. A cigányok jogainak tiszteletben tartása, legyen szó akár egyéni jogaikról, akár az alapvető emberi jogokról vagy az őket kisebbségként megillető jogokról, helyzetük javításának elsődleges fontosságú feltétele.

* A magyar fordítást az Európa Tanács budapesti Információs és Dokumentációs Központjának *Veszélyeztetett kisebbségi kultúrák Európában* című kötetéből (Budapest, 2002) vettük át. Az ismételt közlés lehetőségéért itt is köszönetet mondunk.

¹ A közgyűlési vita időpontja: 1993. február 2. (24. ülés) (lásd 6733 sz. dokumentum, a Kulturális és Oktatási Bizottság jelentése, jelentéstevő: Verspaget asszony).

7. Az egyenlő jogok, egyenlő esélyek és egyenlő bánásmód garantálása, illetve a cigányság helyzetének javítását célzó intézkedések lehetővé teszik a cigány nyelv és kultúra újraélesztését s ezáltal az európai kulturális sokszínűség gazdagodását.
8. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 14. cikkében leírt jogok és szabadságjogok a cigányok számára azért fontosak, mert lehetővé teszi egyéni jogaik érvényesítését.
9. A kisebbségek védelmére az Európa Tanács tagállamai speciális törvényeket fogadtak el. Az Európa Tanács több határozatot és ajánlást fogadott el a kisebbségekkel kapcsolatban. Itt elsősorban a Közgyűlésnek a kisebbségek jogaira vonatkozó 1134 (1990) sz. Ajánlását szükséges megemlíteni. Ezek a szövegek fontosak a cigányok számára, de a nagyon kis számú, területhez nem köthető európai kisebbség egyikeként speciális védelemre is szükségük van.
10. A múltban az Európa Tanács több határozatot és ajánlást fogadott el speciálisan a cigányságot illetően. Ilyenek: a Közgyűlés 563 (1969) sz. Ajánlása az európai cigányokról és más, vándorló életmódú emberekről; a Miniszteri Bizottságnak az európai vándorló népcsoportok szociális helyzetével kapcsolatban ajánlásokat megfogalmazó (75) 3. sz. határozata és a Rec (83) 1. sz. Ajánlás a hontalan vagy bizonytalan állampolgárságú vándorlókról; az Európai Helyi és Regionális Hatóságok Állandó Konferenciájának 125 (1981) sz. határozata a helyi és regionális hatóságok szerepéről és felelősségéről a nomád eredetű népcsoportok kulturális és szociális problémáit illetően. Ezeknek a határozatoknak és ajánlásoknak a végrehajtása – különösen az új tagállamokban – rendkívül fontos a cigányok helyzetére nézve.
11. A Közgyűlés tehát azt az ajánlást fogalmazza meg, hogy a Miniszteri Bizottság, ahol ez helyénvalónak látszik, kezdeményezze a tagállamok kormányainál vagy az illetékes helyi és regionális hatóságoknál a következő intézkedések meghozatalát:

A kultúra területén

- (i) ösztönözni kell a cigány zene tanítását és tanulását Európa több zeneiskolájában, illetve az ilyen iskolák hálózatának kialakítását;
- (ii) a cigány (romanes) nyelv tanulására európai programot kell kialakítani, és létre kell hozni egy erre a nyelvre szakosodó fordítóirodát;
- (iii) a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartájának a területhez nem köthető nyelvekre vonatkozó rendelkezéseit a cigány kisebbségekre is alkalmazni kell;
- (iv) ösztönözni szükséges cigány kulturális központok és múzeumok alapítását, és támogatni kell a rendszeres cigány fesztiválok megrendezését;
- (v) az európai művészeti kiállítások keretében vándorkiállítást kell szervezni a cigány kultúrával való kölcsönhatásokról.

Az oktatás területén

- (i) bővíteni szükséges a cigány gyermekeket oktató tanárok képzésére már kialakított európai programokat;
- (ii) különleges figyelmet kell fordítani általában a nők, illetve a kisgyermekükkel együtt érkező anyák képzésére;
- (iii) a tehetséges fiatal cigányokat bátorítani kell arra, hogy tanuljanak és közvetítői szerepet vállaljanak a cigányokért.

A tájékoztatás területén

- (i) a cigányok számára tájékoztatást kell nyújtani alapvető jogaikról és arról, hogyan érvényesíthetik azokat;
- (ii) fel kell állítani egy európai információs központot a cigányok helyzetéről és kultúrájáról, amelynek egyik feladata a média tájékoztatása lenne a cigányokról.

A jogegyenlőség területén

- (i) azoknak a tagállamoknak, amelyek még nem ratifikálták a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát (New York, 1966) vagy a Faji Megkülönböztetés Minden Formájának Kiküszöböléséről szóló Nemzetközi Egyezményt (New York, 1965), nyomatékosan javasolni kell, hogy ezt tegyék meg.
- (ii) Megfelelő nyilatkozat kiadásával meg kell szüntetni azt a cigányokat érintő diszkriminációt, amely az Emberi Jogok Európai Egyezményének egyik rendelkezéséből fakad, nevezetesen pontosítani szükséges, hogy az 5.1.e pontban szereplő *csavargó* kifejezés nem szükségszerűen vonatkozik a vándorló életmódot folytató személyekre.
- (iii) A kisebbségekre vonatkozó egyezmények bármely kiegészítő jegyzőkönyvének rendelkezéseit alkalmazni kell a területhez nem köthető kisebbségekre is.
- (iv) Azok a tagállamok, amelyek ezt eddig nem tették meg, ratifikálják az Emberi Jogok Európai Egyezményének 4. kiegészítő jegyzőkönyvét, amely biztosítja a mozgásszabadságot, és mint ilyen, alapvetően fontos a vándorló életmódú emberek számára.
- (v) A tagállamok módosítsák azokat a nemzeti jogszabályokat és jogi eszközöket, amelyek közvetlen vagy közvetett diszkriminációt tartalmaznak a cigányokkal szemben.
- (vi) Szükség van annak elismerésére, hogy az a tény, ha valaki egy pogrom áldozata, vagy indokoltan tart attól, hogy egy pogrom áldozatává válik, amellyel szemben a hatóságok megtagadják a hatékony védelmet vagy nem képesek

rá, egyes esetekben egyenértékű lehet a valamely társadalmi csoporthoz tartozásért való üldöztetés miatti indokolt félelemmel, az ENSZ 1951. évi Menekültügyi Egyezményének meghatározása szerint.

Mindennapi élet

- (i) a tagállamok biztosítsák a konzultációt a cigányokkal az őket érintő szabályozások kidolgozásában és alkalmazásában;
- (ii) a tagállamok alakítsanak ki további programokat a kedvezőtlenebb helyzetben élő cigányok számára a lakáshelyzet, az oktatás és a foglalkoztatási helyzet javítására, valamint vonják be a cigányokat ezeknek a programoknak a kidolgozásába és megvalósításába.

Általános jellegű intézkedések

- (i) Független kutatást kell indítani a cigányokat érintő nemzeti jogszabályok és jogi eszközök, illetve ezek gyakorlati alkalmazásának megvizsgálására, a Közgyűlés kapjon rendszeres jelentést erről a kutatásról.
- (ii) Együttműködést kell folytatni az Európai Közösséggel a cigányokat érintő olyan kérdésekben, mint például az oktatás, a szegénység elleni küzdelem, az európai kulturális örökség megőrzése, a kisebbségek elismerése és az egyenlő jogok biztosítása.
- (iii) Az Európa Tanács alakítson ki konzultatív státust a reprezentatív nemzetközi cigány szervezetekkel.
- (iv) A reprezentatív cigány szervezetekkel történő konzultációt követően az Európa Tanács nevezzen ki egy cigányügyi közvetítőt (mediátort), akinek a feladatköre legalább a következő kérdésekre terjedjen ki:
 - a) az Európa Tanács cigányokkal kapcsolatos intézkedései vagy ajánlásai végrehajtásának áttekintése és felülvizsgálata;
 - b) rendszeres kapcsolattartás a cigányság képviselőivel;
 - c) tanácsadás a tagállamok kormányzatainak a cigánysággal kapcsolatos kérdésekben;
 - d) tanácsadás az Európa Tanács különböző szerveinek a cigánysággal kapcsolatos kérdésekben;
 - e) a kormányzati cigánypolitikáknak és a cigányság emberi jogi helyzetének vizsgálata a tagállamokban;
 - f) a hontalan vagy bizonytalan állampolgárságú cigányok helyzetének vizsgálata; és a közvetítő rendelkezzen megfelelő hatáskörrel az alábbi kérdéseket illetően:
 - g) kapjon választ a tagállamok kormányaihoz vagy kormányzati képviselőihez intézett kérdéseire;

- h)* teljes körben férjen hozzá a vonatkozó kormányzati irattárakhoz és egyéb dokumentumokhoz;
- i)* legyen jogosult kérdéseket feltenni az Európa Tanács tagállamaiban élő polgároknak;
- j)* a tagállamok két évente nyújtsanak be jelentést az Európa Tanács főtítkáranak arról, milyen előrehaladást értek el a cigányok helyzetének javításában és az Európa Tanács ajánlásainak végrehajtásában.

Fordította Solymosi Lászlóné

**AZ EURÓPAI TANÁCS
PARLAMENTI KÖZGYŰLÉSE**

**A ROMÁK JOGI HELYZETE EURÓPÁBAN¹
1557 (2002) SZÁMÚ AJÁNLÁS²**

*Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése
2002. április 25-én fogadta el (15. ülés)*

1. Közel tíz évvel ezelőtt a „Cigányok Európában” című, 1203 (1993) számú Ajánlásában a Közgyűlés hangsúlyozta a cigányok különleges védelmének szükségességét, és elítélte az Európa Tanács tagállamaiban ellenük irányuló hátrányos megkülönböztetés különböző formáit. Bár a nemzetközi szervezetek, a nemzeti kormányok, a helyi hatóságok és a civil szervezetek jelentős erőfeszítéseket tettek, az Ajánlásban kitűzött célok csak részben valósultak meg.
2. A Közgyűlés utal az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Európai Védelméről szóló Egyezményére (1950), a Kínzás és az embertelen és megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzéséről szóló európai Egyezményre (1987), a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartájára (1992), a Nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményre (1995) és a módosított Európai Szociális Kartára (1996).
3. A romák napjainkban még mindig diszkrimináció, marginalizáció és szegregáció áldozatai. Hátrányos megkülönböztetésük elterjedt a közélet és a magánélet minden területén, beleértve a közterületekhez, az oktatáshoz, a munka világához, az egészségügyi ellátáshoz és a lakhatáshoz való hozzáférést éppúgy, mint a határátlépéshez való jogot és a menekültügyi eljárásokat. A romák marginalizációja, valamint gazdasági és szociális szegregációja az általában a legsebezhetőbb társadalmi csoportokat érintő etnikai diszkriminációba fordul.
4. A romák különleges kisebbségi csoportot alkotnak, mivel kettős kisebbségi státusszal rendelkeznek. Etnikai közösséget képeznek, és legtöbbször a társadalom szociálisan hátrányos helyzetű csoportjaiba tartozik.

¹ A szövegben az Ajánlás eredeti lábjegyzetei szerepelnek, a szerkesztői és fordítói megjegyzéseket külön jelöltük. A Jelentésben használt „roma” kategória kiterjed a „cigány”, „szinti” és „utazó népesség” kategóriákra is.

² A Közgyűlés nyilvánossága előtt lefolytatott vita 2002. április 25-én zajlott (15. ülés). (Ehhez lásd Doc. 9397 a Jogi és Emberi Jogok Bizottság jelentése, jelentéstevő: Tabajdi Csaba, Doc. 9417 a Migrációs, Menekültügyi és Népesedési Bizottság véleménye, véleményező: Boriss Cilevics, valamint Doc. 9424 a Kulturális, Tudományos és Oktatási Bizottság véleménye, véleményező: Marlene Rupprecht).

5. A romák többsége meglehetősen súlyos gazdasági helyzettel szembesül az Európa Tanács legtöbb tagállamában. A szociális területen tett erőfeszítések ellenére a piacgazdaság, és különösen annak neoliberais változata, még a legfejlettebb európai államokban is a társadalom peremére sodorta a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat, köztük a romákat. Közép- és Kelet-Európában a gazdasági és politikai átmenet tovább súlyosbította szociálisan hátrányos helyzetüket.
6. Jogilag a roma közösséget továbbra sem ismerik el etnikai vagy nemzeti kisebbségi csoportként valamennyi tagállamban, így az nem minden érintett országban élvezi az e státusból fakadó jogokat. A romákat valamennyi tagállamban etnikai vagy nemzeti kisebbségi csoportként kell elismerni, és biztosítani kell számukra kisebbségi jogait. A Nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezmény és a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartája érvényes és alkalmazandó.
7. A romák migrációjának* természete és iránya a közelmúltban megváltozott. Illegális jellege érezhetően nőtt, és a korábbi tranzit-országok is végcélokká váltak. Az elmúlt tíz év etnikai konfliktusai és polgárháborúi Európa egyes részein felerősítették a romák elvándorlását. Ennek mértéke ma sem haladja meg a Közép- és Kelet-Európából kiinduló migráció általános nagyságrendjét. A romák vándorlásának sajátos természete azonban fokozott közfigyelmet vált ki, mivel általában nem egyéni, magányos vállalkozásról, hanem a nagyobb vagy kisebb roma családok közös ügyéről van szó. Időközben több állam olyan szabályokat léptetett életbe vagy olyan gyakorlatot rendszeresített, amelyek egyértelműen a romáknak az országba való bejutását kívánják megakadályozni, és amelyek közvetlenül vagy közvetetten diszkriminálják őket.
8. Bizalomnövelő és tanácsadó intézkedések sorát kell bevezetni a Közép- és Kelet-Európából érkezett, de már Nyugat-Európa országaiban élő roma kivándorlók segítése és további marginalizációjuk megelőzése érdekében. Hatékony támogatást kell biztosítani a szülőföldjükre hazatérő roma kivándoroltak újbóli beilleszkedéséhez is.
9. A romák – mint teljes jogú polgárai az államnak, amelyben élnek – azonos jogokkal és kötelezettségekkel kell rendelkezzenek, mint bárki más. Szabad helyváltoztatáshoz való jogukat el kell ismerni. A többségi társadalom és a romák között aszimmetrikusan oszlik meg a társadalmi felelősség lehetőségeik, valamint az eltérő mértékben birtokolt gazdasági, politikai, kulturális és szociális erőforrások tükrében. A többségi társadalomnak a romákat asszimiláció nélkül kell befogadnia, és támogatnia kell őket, mint hátrányos helyzetű társadalmi csoportot. A romáknak el kell fogadniuk a társadalom egészét irányító szabályokat. Felhívhatók,

* *A Jelentés magyar nyelvű fordítása a fogalmi pontosság kedvéért több esetben a „migráció” kifejezés latin eredetű formáját használja. Ennek jelentéstartalma a szövegben legtöbbször – de nem minden esetben – a romák államok közti (ki)vándorlását takarja. (A fordító megjegyzése.)*

hogy legyenek kezdeményezőbbek saját problémáik kezelésében, aminek az állam által biztosított megfelelő körülményekhez, támogatáshoz és kezdeményezésekhez kell kapcsolódnia.

10. Az Európa Tanács tagállamainak bátorítaniuk kellene a romákat, hogy hozzák létre szervezeteiket, és szavazóként, jelöltként, vagy a nemzeti parlamentek tagjaiként vegyenek részt a politikai rendszerben. Ösztönözni kellene a meghatározó politikai pártokat, hogy választási listáikon a bejutó helyeken szerepeltessenek romákat. Bátorítani kell az államokat, hogy dolgozzanak ki és válósítsanak meg olyan politikákat, amelyek elősegítik a romák teljes körű részvételét a közéletben és a közigazgatás minden szintjén, valamint erősítik demokratikus önszerveződésüket. A roma közösségeknek, szervezeteknek és politikai pártoknak teljes körű részvételi lehetőséget kell kapniuk a jelenlegi helyzetük javítását célzó programok kidolgozásában, végrehajtásában és ellenőrzésében.
11. A roma nők helyzete javításra szorul, hiszen ők meghatározó szerepet játszanak a roma családok életkörülményeinek javításában. A roma nőket – mint romát, mint nőt, és mint szociálisan hátrányos helyzetű csoporthoz tartozó személyt – hármas diszkrimináció sújtja.
12. A Közgyűlés szorgalmazza a média szereplői körében annak tudatosítását, hogy különleges felelősséggel rendelkeznek a romák és a többségi társadalom közti párbeszéd kialakításában, a társadalomban élő hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelemben, a roma kultúra és a romák által a saját helyzetük javítása érdekében kifejtett erőfeszítések megismertetésében, valamint a társadalmi integrációjukkal kapcsolatos pozitív példák bemutatásában.
13. A Közgyűlés elismeri, hogy szükséges megerősíteni, tisztázni és összehangolni
 - a) az európai multilaterális szervezetek, így az Európa Tanács, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, valamint az Európai Unió romákat érintő tevékenységét,
 - b) az Európa Tanács különböző – az európai romák helyzetét érintő kezdeményezések, jelentések, ajánlások és programok kidolgozásával és ellenőrzésével foglalkozó – testületeinek tevékenységét.
14. Az Európai Unió számára egy jövőbeli közös „alkotmányt” kidolgozó Konvent felkérte a civil társadalmat, hogy tegyen észrevételeket és javaslatokat. A roma közösségeknek és szervezeteknek nem szabadna elszalasztaniuk a kínálkozó alkalmat, hogy kifejtsék nézeteiket.
15. Az Európa Tanács fontos szerepet játszhat, és fontos szerepet kell játszania a romák jogi státuszának, egyenlő elbírálásának és életkörülményeinek rendezésében. A Közgyűlés felhívja a tagállamokat, hogy teljesítsék az európai romák helyzetének javításához szükséges hat alapkövetelményt:

- a) rendezzék a romák jogi státuszát:
- i) ismerjék el a romákat etnikai vagy nemzeti kisebbségi csoporthoz tartozó személyekként,
 - ii) ismerjék el a roma közösségek kisebbségi csoport státuszát,
 - iii) szavatolják a romák egyéni és közösségi kisebbségi jogait,
 - iv) biztosítsák az országukban jogszerűen tartózkodó romák számára a személyi igazolvánnyal való rendelkezés legteljesebb lehetőségét azokban az államokban, ahol ilyen okmány létezik,
 - v) írják alá, ratifikálják, és alkalmazzák teljes körűen a Nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményt, valamint a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartáját,
 - vi) szavatolják a romák számára a módosított Európai Szociális Karta által védett szociális jogokat;
- b) dolgozzanak ki és valósítsanak meg speciális programokat a romák és közösségeik – mint kisebbségi csoportok – társadalmi integrációjának elősegítése érdekében, és biztosítsák részvételüket a helyi, regionális, nemzeti és európai szintű döntéshozatalban:
- i) dolgozzanak ki és hajtsanak végre a romák problémáival foglalkozó átfogó politikákat, amelyek magukban foglalják a gazdasági, szociális és kulturális területeket,
 - ii) erősítsék a romák és közösségeik, valamint a társadalom más csoportjai közti párbeszédet,
 - iii) vonják be a romák képviselőit a maguk és közösségeik helyzetének javítását célzó programok kidolgozásába, megvalósításába és ellenőrzésébe a döntéshozatal valamennyi szintjén. Ez az együttműködés nem korlátozódhat konzultációra, hanem valódi partnerségnek kell lennie,
 - iv) szorgalmazzák a roma képviselők jelenlétét a nemzeti parlamentekben, illetve a választott roma képviselők részvételét a regionális és helyi jogalkotásban, valamint végrehajtó testületekben,
 - v) támogassák a régiók közti együttműködést, hogy a romákat érintő problémák az ő aktív részvételükkel nyerjenek megoldást,
 - vi) erősítsék a romák és közösségeik jogi helyzetének rendezését és életkörülményeik javítását célzó ajánlások és speciális programok végrehajtásának alapos és rendszeres ellenőrzését;
- c) szavatoljanak a romák – mint etnikai vagy nemzeti kisebbségi csoport – számára egyenlő bánásmódot az oktatás, a munka világa, a lakhatás, az egészségügyi ellátás és a közellátás területén. A tagállamok fordítsanak különös figyelmet arra, hogy
- i) biztosítsanak esélyegyenlőséget a romák számára a munkaerő-piacon,
 - ii) biztosítsák a roma diákok részvételének lehetőségét az oktatás minden szintjén, az óvodától az egyetemig,

- iii) dolgozzanak ki olyan intézkedéseket, amelyek biztosítják, hogy a roma közösségeket közvetlenül érintő közszolgáltatásokban – így az alap- és középfokú iskolákban, a szociális jóléti intézményekben, az egészségügyi alapellátás helyi intézményeiben és a helyi közigazgatásban – romákat alkalmazzanak,
 - iv) biztosítsák a szükséges költségvetési támogatást a már létező roma intézmények fejlesztéséhez, és segítsék a roma közösségeket a nélkülözhetetlen technikai ismeretek átadásával,
 - v) akadályozzák meg a roma gyermekek elkülönített oktatását, különös tekintettel az őket az értelmi fogyatékosok számára fenntartott iskolákba vagy osztályokba irányító gyakorlatra;
- d) dolgozzanak ki és valósítsanak meg pozitív intézkedéseket és különleges bánásmódot a szociálisan hátrányos helyzetű társadalmi rétegek számára – beleértve a romákat, mint szociálisan hátrányos helyzetű közösséget – az oktatás, a munka világa és a lakhatás területén:
- i) biztosítsanak hosszú távú költségvetési támogatást a – romákat is magukban foglaló – szociálisan hátrányos helyzetű csoportokat célzó jövedelemnövelő programokhoz,
 - ii) biztosítsák, hogy a kormányok által meghirdetett lakásprogramok hozzáférhetőek legyenek a szociálisan hátrányos helyzetű családok, így a roma családok számára is,
 - iii) biztosítsanak költségvetési támogatást és technikai ismereteket a romák számára településeik állagának javításához,
 - iv) forduljanak az Európa Tanács Fejlesztési Bankjához a romák életkörülményeinek javítását és gazdasági függetlenségük biztosítását szolgáló, velük együtt kidolgozott átfogó programok finanszírozása érdekében;
- e) tegyenek különleges intézkedéseket és hozzanak létre szakosított intézményeket a roma nyelv, kultúra, hagyományok és identitás védelme érdekében:
- i) segítsék és támogassák a roma nyelv oktatását,
 - ii) bátorítsák a roma szülőket, hogy gyermekeiket általános iskolába, középiskolába és főiskolára vagy egyetemre járassák, valamint tájékoztassák őket megfelelő módon az oktatás szükségességéről,
 - iii) ismertessék meg jobban a roma kultúrát a többségi társadalommal,
 - iv) biztosítsák, hogy a tankönyvek tartalmazzanak a roma történelemre és kultúrára vonatkozó ismereteket,
 - v) foglalkoztassanak roma pedagógusokat, különösen a jelentős roma népességgel rendelkező térségekben;
- f) küzdjenek a rasszizmus, az idegengyűlölet és az intolerancia ellen helyi, regionális, nemzeti és nemzetközi szinten, és biztosítsák a romák számára a hátrányos megkülönböztetéstől mentes bánásmódot:
- i) fogadjanak el és hajtsanak végre átfogó anti-diszkriminációs törvényeket valamennyi tagállamban,

- ii) ratifikálják mielőbb az Emberi Jogok Európai Egyezményének 12. számú Jegyzőkönyvét, amennyiben ezt mindeddig nem tették meg,
- iii) állítsanak fel konfliktusmegelőző és -kezelő testületeket regionális és helyi szinten,
- iv) fogadjanak el és hajtsanak végre átfogó anti-diszkriminációs törvényeket, amelyek összhangban állnak az Európai Bizottság által kibocsátott, a személyek között a faji vagy etnikai hovatartozáson alapuló különbségtételt tiltó, az egyenlő bánásmód elvét megvalósító és az európai országok anti-diszkriminációs jogalkotásához iránymutatást jelentő 2000/43/EK számú irányelvével,
- v) nyújtsanak számottevő támogatást a romák egyéni és közösségi kisebbségi jogait védő civil szervezeteknek,
- vi) fordítsanak kiemelt figyelmet a romákat sújtó hátrányos megkülönböztetés jelenségeire, különösen az oktatásban és a munka világában,
- vii) alapozzák a faji diszkrimináció elleni küzdelmet valós statisztikai adatokra, és védelmezzék a romákat az adatokkal való visszaélésre alkalmas szolgáltató és nem önkéntes adatgyűjtéssel szemben,
- viii) erősítsék a romákkal szembeni hátrányos megkülönböztetést feltáró monitoring rendszert helyi, regionális, nemzeti és nemzetközi szinten,
- ix) ügyeljenek arra, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezményében, valamint menekültek helyzetéről szóló Genfi Egyezményben (1951) és annak 1967-es jegyzőkönyvében rögzített jogok teljes körűen és hátrányos megkülönböztetés nélkül biztosítottak legyenek a romák számára,
- x) fordítsanak kiemelt figyelmet a romák problémáira az állampolgárság megszerzése vagy elvesztése, a határvédelmi intézkedések és politikák terén,
- xi) szavatolják, hogy a migráció ellenőrzése érdekében kidolgozott szabályok és politikák nem jelentenek hátrányos megkülönböztetést a roma kivándorlókkal szemben.

16. A Közgyűlés ajánlja a Miniszteri Bizottságnak, hogy

- i) támogassa egy demokratikusan létrehozott Európai Roma Konzultatív Fórum kialakítását, amely megjelenítheti és közvetítheti a romák és közösségeik véleményét, illetve tanácsadó testületként szolgálhat az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága és Parlamenti Közgyűlése, valamint az Európai Unió intézményei számára,
- ii) hozza létre a romák egyéni és közösségi kisebbségi jogai megsértésének eseteivel foglalkozó Európai Roma Ombudsman intézményét,
- iii) állítson fel egy kis létszámú Európai Roma Kutatási és Képzési Központot az Európa Tanács Európai Ifjúsági Központjához kapcsolódóan, amely lehetővé tenné a romák integrációja során a tagállamokban helyi, regionális és nemzeti szinten nyert kedvező tapasztalatok hatékony cseréjét, valamint

- a roma és a többségi társadalomból érkező szakértők képzésének koordinációját,
- iv) vegye fontolóra roma munkatársak alkalmazását a szervezet Főtitkárságán,
 - v) hozzon létre egy Európai Roma Szolidaritási Alapot az Európa Tanács tagállamai és más multilaterális nemzetközi szervezetek önkéntes adományaiból,
 - vi) dolgozza ki az Emberi Jogok Európai Egyezményének a kisebbségekhez tartozó személyek jogairól szóló kiegészítő jegyzőkönyvét,
 - vii) erősítse meg a monitoring tevékenységet, és fokozottan támogassa a már létező nemzetközi dokumentumokban foglalt kezdeményezések és ajánlások megvalósítását.

Fordította Simon Zoltán

**AZ EURÓPA TANÁCS RASSZIZMUS
ÉS INTOLERANCIA ELLENI
EURÓPAI BIZOTTSÁG (ECRI)**

ECRI 3. SZÁMÚ ÁLTALÁNOS POLITIKAI AJÁNLÁSA

Strasbourg, 1998. március 6.

A Rasszizmus és Intolerancia elleni Európai Bizottság (ECRI)

Felidézvén az Európa Tanács tagállamainak állam- és kormányfői által Bécsben, 1993. október 8–9-én, az első csúcstalálkozón elfogadott döntését;

felidézvén, hogy az ennek a nyilatkozatnak a keretében elindított, a rasszizmus, idegengyűlölet, antiszemitizmus és intolerancia leküzdésére irányuló Akcióterv felkérte a Miniszteri Bizottságot a Rasszizmus és Intolerancia elleni Európai Bizottság felállítására, többek között azzal a megbízással, hogy fogalmazza meg az átfogó politikai ajánlásokat a tagállamok számára;

felidézvén az Európa Tanács tagállamainak állam- és kormányfői által Strasbourgban, 1997. október 10–11-én, a második csúcstalálkozón elfogadott záró nyilatkozatot és akciótervet;

hangsúlyozva a záró nyilatkozat megerősítését, miszerint az Európa Tanács tagállamainak célja egy szabadabb, toleránsabb és igazságosabb európai társadalom felépítése, továbbá mely a rasszizmus, idegengyűlölet, antiszemitizmus és intolerancia elleni küzdelem fokozására szólít fel;

figyelembe véve a romákért/cigányokért felelős európai mediátor kinevezésére vonatkozó indítványt, melyet az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1993. évi 1203. számú ajánlása tartalmazza;

nem feledvén az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) által, az Európa Tanács intenzív konzultációjával támogatott, 1994. szeptember 20–23. között, az EBEÉ (EBESZ) régióban szervezett, romákról szóló Emberi Dimenzió szeminárium konklúzióit, valamint e téren a két szervezet folytatólagos együttműködését;

üdvözölve a romákat/cigányokat érintő Európa Tanács tevékenységek koordinátorának főtáitkár általi kinevezését 1994-ben;

figyelemmel kísérve a romákért/cigányokért felelős különleges munkacsoport (MG-S-ROM) munkáját;

felidézvén a Miniszteri Bizottság 1997. évi R 21. számú, a médiáról és a toleráns közhangulat elősegítéséről szóló ajánlását a tagállamok számára;

felidézvén az ECRI 1. számú általános politikai ajánlásának rendelkezéseit, melyek a tagállamok rasszizmus, idegengyűlölet, antiszemitizmus és intolerancia elleni küzdelmét hivatottak hatékonyan elősegíteni konkrét és speciális intézkedések indítványozásával a különösen érintett, korlátozott számú területeken;

meggyőződve arról, hogy Európa egy közös értékekkel rendelkező közösség, beleértve a minden ember egyenlő méltóságának elvét, továbbá arról, hogy az egyenlő méltóság tiszteletben tartása minden demokratikus társadalom alappillére;

felidézvén, hogy Európa történelmi öröksége arra kötelez minket, hogy éberségünket megőrizve és a rasszizmus, idegengyűlölet, antiszemitizmus és intolerancia bármily fajta megnyilvánulása ellen aktívan szembeszállva ne feledjük a múltat;

kifejezve tiszteletünket a második világháború rasszista üldözései és népiirtásai áldozatainak emléke iránt, és emlékezve arra, hogy igen nagy számú roma/cigány lett az ilyen politikák áldozata;

nyomatékosítva e tekintetben, hogy az Európa Tanács azon alapvető értékek – különösen az emberi jogok védelmének és elősegítésének – megtestesítője és védelmezője, melyekre Európa a második világháború borzalmi után újjáépült;

felidézve, hogy a rasszizmus, idegengyűlölet, antiszemitizmus és intolerancia elleni küzdelem az emberi jogok védelmének és elősegítésének szerves részét képezi, továbbá hogy e jogok egyetemesek és oszthatatlanok, és minden embert megkülönböztetés nélkül megilletnek;

hangsúlyozva, hogy a rasszizmus, idegengyűlölet, antiszemitizmus és intolerancia elleni küzdelem mindenekelőtt a társadalom sebezhető tagjai jogainak védelmét szolgálja;

meggyőződve arról, hogy a rasszizmus és a hátrányos megkülönböztetés leküzdésére irányuló tevékenységek során a hangsúlyt az áldozatra és az ő helyzetének javítására kell fektetni;

figyelembe véve, hogy a romák/cigányok Európa-szerte előítéleteknek és a társadalomban mélyen gyökerező rasszizmusnak az áldozatai, valamint a rasszizmus és intolerancia olykor erőszakos megnyilvánulásainak célpontjai, továbbá hogy alapvető jogukat rendszeresen megsértik és fenyegetik;

figyelembe véve, hogy a romákkal/cigányokkal szembeni előítéletek a társadalmi és gazdasági élet számos területén hátrányos megkülönböztetéshez vezetnek, és az effajta hátrányos megkülönböztetés komoly tényező a sok romát/cigányt érintő társadalmi kirekesztés folyamatában;

meggyőződve arról, hogy a tolerancia elvének elősegítése a békés együttélést biztosító nyílt és pluralista társadalmak megőrzésének biztosítója, a következőket ajánlja a tagállamok kormányainak:

- írják alá és erősítsék meg a rasszizmus, idegengyűlölet, antiszemitizmus és intolerancia kiküszöbölését szolgáló nemzetközi jogi dokumentumokat, különösen a Nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményt és a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartáját.

- Biztosítsák, hogy a különböző roma/cigány közösségek hivatalos elnevezésével a szóban forgó közösség egyetért.
- Tekintettel a rasszizmus és intolerancia azon megnyilvánulásaira, melyeknek áldozatai a romák/cigányok, elsőrangú fontosságú az ECRI 1. számú politikai ajánlását képező rendelkezések hatékony megvalósítása, melyek olyan intézkedések meghozatalára szólítanak fel, melyek biztosítják, hogy a nemzeti büntető, polgári és közigazgatási jog nyíltan és specifikusan szembeszáll a rasszizmussal, idegengyűlölettel, antiszemitizmussal és intoleranciával.
- Biztosítsák, hogy magát a hátrányos megkülönböztetést és a diszkriminatív gyakorlatokat a megfelelő törvényhozással kiküszöböljék, és vezessenek be speciális rendelkezéseket evégett a polgári jogba, különösen a foglalkoztatás, lakásellátás és oktatás terén;
- munkájuk végzése során a közhatalóságok által alkalmazott hátrányos megkülönböztetést nyilvánítsák törvénytelennek;
- biztosítsák a megfelelő jogi segítségnyújtást azon romák/cigányok számára, akik hátrányos megkülönböztetés áldozatai lettek, és akik eljárást akarnak indítani;
- tegyék meg a megfelelő intézkedéseket annak érdekében, hogy romák/cigányok alapvető jogainak megsértése esetén az igazságszolgáltatás teljes és megfelelő legyen.
- Biztosítsák kiemelt figyelemmel azt, hogy a romák/cigányok ellen elkövetett bűncselekmények tekintetében nincs helye a büntetlenség semmilyen fokának, és ezt hozzák világosan a nyilvánosság tudomására.
- A kulturális megértés elősegítésének és az előítéletek tudatosításának érdekében indítsanak és támogassanak speciális képzéseket azon személyek számára, akik az igazságszolgáltatás különböző összetevőinek bármely szintjén tevékenykednek;
- ösztönözzék a roma/cigány közösségek és a rendőrség, helyi hatóságok közötti párbeszéd feltételeinek megteremtését;
- ösztönözzék mind az audiovizuális területen, mind a nyomtatott sajtóban dolgozó médiaszakemberek felelősségtudatát a tekintetben, hogy szakmájuk gyakorlása során ne közvetítsenek előítéleteket, valamint hogy kerüljék el a roma/cigány közösség egyes tagjait érintő események olyan híradását, mely a roma/cigány közösség egészét hibáztatja.
- Tegyék meg a szükséges lépéseket annak biztosítására, hogy az állampolgársághoz de jure és de facto hozzáférést, valamint a menedékjogot érintő jogszabályokat akként hozzák és alkalmazzák, hogy azok nem vezetnek a romákkal/cigányokkal szembeni hátrányos megkülönböztetéshez.
- Biztosítsák, hogy az országon belüli „utazás” problémáját, különösen a lakóhely- és várostervezést érintő szabályozásokat oly módon oldják meg, hogy az nem hátráltatja az érintett személyek életmódját;

- az egyenrangú partneri kapcsolat elvét szem előtt tartva dolgozzanak ki olyan intézményi berendezkedést, mely a nemzeti, regionális és helyi konzultatív mechanizmusok révén előmozdítja a roma/cigány közösségeknek a döntéshozatalban való aktív szerepvállalását;
- tegyék meg a megfelelő intézkedéseket a romák/cigányok képzésének elősegítésére, jogaik és a jogrendszer működésének tudatosítására és megvalósítására;
- fordítsanak fokozott figyelmet a roma/cigány nők helyzetére, akik – nők és romák/cigányok lévén – gyakran kétszeresen hátrányos megkülönböztetés áldozatai.
- Erélyesen lépjenek föl a roma/cigány gyerekek iskolai szegregációjának minden formája ellen és biztosítsák számukra az oktatáshoz való egyenlő hozzáférést;
- iktassanak be minden iskola tantervébe a romák/cigányok történelméről és kultúrájáról szóló tananyagot, továbbá biztosítsák a tanárok ez irányú felkészültségét is.
- Támogassák a civil szervezetek tevékenységét, melyek fontos szerepet játszanak a romák/cigányok elleni rasszizmus és intolerancia leküzdésében, és melyek megfelelő jogi segítségnyújtást biztosítanak számukra;
- a civil társadalom erősítésének érdekében ösztönözzék a roma/cigány szervezetek aktív szerepvállalását;
- a békés együttélés érdekében dolgozzanak ki olyan önbizalom-építő intézkedéseket, melyek a nyitott, pluralista társadalom megőrzését és megerősítését szolgálják.

Fordította Császár Henrietta

**VÁLOGATÁS AZ EURÓPAI EMBERI JOGI BÍRÓSÁG
ÍTÉLETEI KÖZÜL**

**CHAPMAN, COSTER, BEARD, LEE ÉS JANE SMITH EGYESÜLT
KIRÁLYSÁG ELLENI ÜGYE**

A 2001. január 30-án kelt ítélet

A bíróság megállapította:

a Bíróság tíz szavazattal hét ellenében kimondta, hogy az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény (a továbbiakban Egyezmény) 8. cikkét (magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog) nem sértették meg egyik ügyben sem.

Egyhangúan kimondta, hogy a 14. cikket (hátrányos megkülönböztetés tilalma) nem sértették meg egyik ügyben sem.

Egyhangúlag döntött továbbá, hogy az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkét (tulajdon védelme) a Chapman-, Coster-, Jane Smith- és Lee-ügyben nem sértették meg.

Ugyancsak egyhangúlag úgy döntött, hogy a 6. cikket (tisztességes tárgyaláshoz való jog – a bírósághoz való jog) nem sértették meg (Chapman- és Jane Smith-ügy).

Egyhangúlag kimondta, hogy az Első kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikkét (oktatáshoz való jog) nem sértették meg (Coster-, Lee- és Jane Smith-ügy).

A TÉNYÁLLÁS LÉNYEGE

Az ügyek öt brit cigány család által benyújtott kérelmek alapján indultak: Sally Chapman 1954-ben született, hertfordshire-i lakos; Thomas és Jessica Carter 1962-ben, illetve 1964-ben születtek, kenti lakosok; John és Catherine Beard 1935-ben, illetve 1937-ben születtek, jelenleg nincs állandó lakcímük lakókocsijuk számára; Jane Smith 1955-ben született, surrey-i lakos; valamint Thomas Lee 1943-ban született, kenti lakos.

Sally Chapman 1985-ben földterületet vásárolt Hertfordshire-ben (Three Rivers Distric), amelyre lakókocsiját állította anélkül, hogy erre előzetes területrendezési engedélyt kapott volna. A kérelmezőtől a lakókocsival való letelepedési engedélyt, valamint a házépítési engedélyt megtagadták, mivel az a földterület zöldövezetben helyezkedik el. A területrendezési eljárás során megállapításra került, hogy a térségben nincs a cigányok számára hivatalosan kijelölt letelepedési terület, emiatt a végrehajtá-

si határozatban foglaltak teljesítésének határidejét meghosszabbították. A kérelmezőt a határozatban foglaltak teljesítésének elmulasztása miatt megbírságotlák. A kérelmező ezek után nyolc hónapra elhagyta a földjét, mialatt illegális telepeken élt, majd egyéb lehetőség hiányára hivatkozva visszatért. A kérelmező azóta is a földjén él férjével és kilencvenéves, időskori szellemi leépülésben szenvedő apjával.

Thomas és Jessica Coster, férj és feleség, állítása szerint – más lehetőség hiányában – hagyományos házban voltak kénytelenek lakni 1983 és 1987 között. 1988-ban földterületet vásároltak Kentben, és lakókocsijaikkal erre a területre költöztek. Letelepedési engedélyre irányuló kérelmüket két alkalommal elutasították, hivatkozva arra, hogy lakókocsijuk zavarná a jó adottságú mezőgazdasági terület képét. A kérelmezők ellen eljárást indítottak, majd 1989-ben, 1990-ben és 1992-ben megbírságotlák őket. Az 1992-es végrehajtási eljárás következtében elhagyták földjüket, azonban rövid idő elteltével visszatértek. 1994-ben újra megbírságotlák őket, és 1996-ban újra végrehajtási eljárás indult ellenük, amelyet az 1990-es város- és területrendezésről szóló törvény 178. szakasza alapján kilakoltatási eljárássá változtattak. Az eljárás következtében a kérelmezőknek állításuk szerint nem maradt más választásuk, mint hogy elfogadják a város által biztosított lakást 1997-ben.

John és Catherine Beard, férj és feleség, Lancashire-ben vásárolt földjükön állították le lakókocsijaikat. Letelepedési kérelmüket két alkalommal elutasították, területképi megfontolásokra, valamint az autópálya biztonságára hivatkozva. 1991 és 1995 között négy alkalommal folytattak eljárást ellenük, majd az 1996-ban lefolytatott végrehajtási eljárásban John Beard-t háromhónapos felfüggesztett szabadságvesztésre ítélték a lakókocsik eltávolításának elmulasztása miatt. Az eljárás eredményeként a kérelmezők elhagyták földjüket, és azóta nincs állandó lakcímük.

Thomas Lee és családja Kent különleges területrészen vásárolt földterületet lakókocsival való letelepedéshez. Letelepedési kérelmüket azért utasították el, mert az illetékes tisztségviselő megállapítása szerint ez a terület jól látható és az összképre hátrányos. Bár voltak a körzetben letelepedésre hivatalosan kijelölt részek, a kérelmező állítása szerint ezek nem alkalmasak emberi tartózkodásra, mert szeméttelpek, illetve egy régi szennyvízelvezető csatorna mellett helyezkednek el. A kérelmező ugyanakkor engedélyt kapott az övéhez közel eső földterületen lakókocsi mezőgazdasági célú használatára, továbbá engedélyezték lakóhely kialakítását a földjétől 550 méterre.

Jane Smith és családja Surrey zöldövezeti részében vásárolt földet lakókocsijaik számára. Letelepedési engedélyre irányuló kérelmüket elutasították, arra hivatkozva, hogy az hátrányosan érintené az érzékeny vidéki övezetet. Ugyancsak megtagadták a kérelmező házipítési engedélyét, hogy megakadályozzák a terület mezőgazdasági jellegének csorbítását. 1994-ben a kérelmező ellen végrehajtási eljárás indult, amely végén a család kérte hajléktalanként való elhelyezését. A kérelmező állítása szerint a részükre eddig felajánlott elhelyezés vagy városi övezetben lévő lakás, vagy pedig szennyezettség miatt lakhatásra alkalmatlan földterület volt. A kérelmező továbbra is a földjén maradt, kilakoltatás és hatósági határozat végrehajtásának megtagadása miatt kiróható szabadságvesztés lehetőségével.

A kérelmeket a Bizottsághoz 1994. május hónapban nyújtották be. Miután elfogadhatónak nyilvánították azokat, a Bizottság 1999. október 25-én elfogadott jelentésében a következő megállapításokat tette:

- Chapman-ügy – nem sértették meg a 8. cikket (18 szavazattal 9 ellenében); nem sértették meg az Első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkét (19 szavazattal 8 ellenében); nem sértették meg a 6. cikket (25 szavazattal 2 ellenében); nem sértették meg a 14. cikket (18 szavazattal 9 ellenében);
- Coster-ügy – nem sértették meg a 8. cikket (18 szavazattal 8 ellenében); nem sértették meg az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkét (19 szavazattal 7 ellenében); nem sértették meg az első kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikkét (21 szavazattal 5 ellenében); nem sértették meg a 14. cikket (18 szavazattal 8 ellenében);
- Beard-ügy – nem sértették meg a 8. cikket (18 szavazattal 8 ellenében);
- Lee-ügy – nem sértették meg a 8. cikket (18 szavazattal 8 ellenében); nem sértették meg az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. és 2. cikkét (20 szavazattal 6 ellenében); nem sértették meg a 10. cikket 8 (véleménynyilvánítás szabadsága) (25 szavazattal 2 ellenében); nem sértették meg a 14. cikket (18 szavazattal 8 ellenében);
- Jane Smith-ügy – nem sértették meg a 8. cikket (18 szavazattal 8 ellenében); nem sértették meg az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. és 2. cikkét (21 szavazattal 5 ellenében); nem sértették meg a 6. cikket (24 szavazattal 2 ellenében); nem sértették meg a 14. cikket (18 szavazattal 8 ellenében);

Az ügyet a Bizottság a Bíróság elé terjesztette 1999. október 30-án. Az ügyben a 17 tagú Nagykamara hozott ítéletet.

AZ ÍTÉLET LÉNYEGE

A panasz

A kérelmezők állítása szerint földjeiken elhelyezett lakókocsijaik miatt az ellenük hozott területrendezési határozatok nyomán velük szemben tett intézkedések megsértették az egyezmény 8. cikkét (magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog).

Valamennyi kérelmező – kivéve a Beard családot – érvei szerint ezek az intézkedések ugyancsak ellentétesek földtulajdonuk tiszteletben tartásához fűződő jogokkal, megsértve az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkét.

Sally Chapman és Jane Smith a 6. cikkre hivatkozva azt is állítja továbbá, hogy a hatóságok területrendezési és végrehajtási határozataival kapcsolatban nem volt lehetőségük hatékony bírósági felülvizsgálatra. A Coster család, Jane Smith és Thomas Lee hivatkoznak az első kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikkére, azt állítva, hogy a sérelmezett intézkedések megfosztották gyermekeiket és unokáikat az oktatástól.

A BÍRÓSÁG DÖNTÉSE

Az Egyezmény 8. cikke

A Bíróság mind az öt esetben figyelembe vette, hogy a kérelmezők lakókocsikban való letelepedése cigány etnikumú identitásuk szerves részét jelenti, és ügyeikben hozott területrendezési és végrehajtási határozatok beavatkozást jelentettek a kérelmezők magán- és családi életének tiszteletben tartásához fűződő jogába.

A Bíróság ugyanakkor úgy találta, hogy a meghozott intézkedések „törvényben meghatározottak” és a környezet védelmén keresztül mások jogainak védelme érdekében szükségesek voltak.

A törvényes cél elérése érdekében hozott intézkedések szükségességét illetően a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a hazai hatóságoknak, amelyek a legmegfelelőbb helyzetben vannak egy meghatározott területet érintő területrendezési döntések meghozatalához, széles körű mérlegelési jogot kell biztosítani. Jelen esetekben a Bíróság úgy vélte, hogy az eljáró tisztségviselők olyan komoly környezetvédelmi érvek alapján utasították el a kérelmezők által benyújtott engedélykérelmeket, amelyek fontosabbak a kérelmezők egyéni érdekeinél.

A Bíróság megjegyezte továbbá, hogy a cigány családok szabadon letelepedhetnek lakókocsijaikkal bármely engedéllyel rendelkező területen. Bár nem volt kellő számú olyan terület, ahol lakókocsijukat jogszerűen elhelyezhették volna, és amelyet a cigány családok megfelelőnek és elfogadhatónak tartottak volna, a Bíróság nincs meggyőződve arról, hogy a kérelmezők számára nem maradt más választási lehetőség, mint a területek területrendezési engedély nélkül történő elfoglalása, esetenként zöldsévetben vagy különleges területek részeken.

A Bíróság nem fogadta el azt az érvet, hogy mivel statisztikailag a cigányok száma nagyobb volt, mint az engedélyezett cigánytelepeken megtalálható férőhely, az engedélykérelmeket elutasító döntések megsértették a 8. cikket. A Bíróság arról sem győződött meg, hogy a 8. cikk úgy értelmezendő, mint amely kötelezővé teszi az Egyesült Királyság, valamint az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény többi szerződő állama számára, hogy elégséges számú, megfelelően felszerelt telepről gondoskodik a cigány közösségek számára. A 8. cikk nem biztosít jogot a lakáshoz juttatásra, és az erre való jogosultságot a Bíróság joggyakorlata sem ismerte el. Az, hogy egy állam biztosít-e anyagi eszközöket arra, hogy mindenki lakáshoz jusson, nem jogi, hanem politikai kérdés.

Mindezekre tekintettel az egyezmény 8. cikkét nem sértették meg.

Az Egyezmény 14. cikke

A Bíróság a 8. cikk kapcsán tett megállapításaival kapcsolatban mind az öt esetben úgy vélte, hogy a kérelmezők jogának gyakorlásába való beavatkozás a környezetvédelem törvényes célkitűzésével arányos volt.

Erre figyelemmel az egyezmény 14. cikkét nem sértették meg.

Az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke

A 8. cikk vizsgálata során kifejtett érvek alapján a Chapman-, Coster-, Lee- és Jane Smith-ügyben a Bíróság megállapította, hogy a beavatkozás a kérelmezők tulajdonhoz való jogának gyakorlásába arányos volt, és megfelelt az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkében foglalt követelményeknek.

Mindezek alapján az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkét nem sértették meg.

Az Egyezmény 6. cikke

A Bíróság a Chapman- és a Jane Smith-ügyben megállapította, hogy a High Court felülvizsgálati eljárása, amely nyitva állt a kérelmezők előtt a közigazgatási eljárást követően, megfelelő volt a 6. cikk 1. pontjában, a független bírósághoz való joggal kapcsolatban megfogalmazott követelmény szempontjából. Ez lehetőséget biztosított a határozat megtámadására azon az alapon, hogy a határozat szokatlan, ésszerűtlen, nem bizonyítékon alapul, irreleváns tényekre való hivatkozással vagy releváns tények figyelmen kívül hagyásával született, tehát hatékony bírói felülvizsgálatra adott lehetőséget az ügyben született közigazgatási határozatokkal szemben.

Ezért az egyezmény 6. cikkét nem sértették meg.

Az első kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikke

A Bíróság a Coster-, Lee- és Jane Smith-ügyben megállapította, a kérelmezők nem támasztották alá, hogy a sérelmezett letelepedési döntések eredményeként gyermekeiket és unokáikat ténylegesen megfosztották oktatáshoz való joguktól.

A Coster-ügyben a Bíróság megjegyezte, a család legidősebb gyermeke, aki elmúlt 16 éves, otthagya az iskolát, és dolgozik, a kisebb gyermekek pedig az otthonukhoz közel levő iskolába járnak. A Lee-ügyben a kérelmező unokái a kérelmező földjén található otthonukhoz közel lévő iskolába járnak, a Jane Smith-ügyben pedig a kérelmező 1993 óta a földjén tartózkodik.

Mindezekre figyelemmel az első kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikkét nem sértették meg.

Az ítélethez Pastor Ridruejo, Bonello, Tulkens, Strá nická, Lorenzen, Fischbach és Casadevall bírók közös ellenvéleményt fűztek. Bonello bíró további különvéleményt fogalmazott meg.

*A fordítást a Legfelsőbb Bíróság Nemzetközi
Kapcsolatok és Európai Jogi Irodája készítette*

ANGUELOVA BULGÁRIA ELLENI ÜGYE

A 2002. június 13-án kelt ítélet összefoglalása

A Bíróság megállapítja, hogy

megsértették a bolgár hatóságok az Egyezmény 2. cikkét (élethez való jog), egyrészt a kérelmező fiának halálát illetően, másodsorban amiatt, hogy a rendőri hatóságok nem gondoskodtak időben orvosi segítségről, végül arra való tekintettel, hogy nem folytattak le hatékony nyomozást az ügyben.

Megsértették továbbá az Egyezmény 3. cikkét (kínzás tilalma), mivel tanúvallomások alapján a kérelmező fiát egy ideig egy fához bilincselték, a kormány pedig nem adott magyarázatot a fiú testén levő további sérülések keletkezésére.

Megsértették az Egyezmény 5. cikkét is (szabadsághoz és biztonsághoz való jog), mivel a kérelmező fiának letartóztatását a törvényi rendelkezések ellenére nem írásban rendelték el, és a letartóztatásról szóló jegyzőkönyvet is meghamisították utólagosan.

Ugyancsak megsértették az Egyezmény 13. cikkét (hatékony jogorvoslathoz való jog), mivel annak ellenére, hogy a kérelmező fia halálának körülményei gyanúsak voltak, nem folytattak le alapos nyomozást az ügyben.

Nem sértették meg viszont az Egyezmény 14. cikkét (megkülönböztetés tilalma), mivel ennek tényét nem sikerült a kérelmezőnek bizonyítania.

A TÉNYÁLLÁS LÉNYEGE

A kérelmező Assya Anguelova bolgár állampolgár, 1959-ben született, és Razgradban lakik.

Az ügy a kérelmező tizenhét éves fiának, Anguel Zabcsekovnak 1996. január 29-ei halálával kapcsolatos, amely Razgradban, a fiú rendőri őrizetbe vétele során következett be, miután lopás kísérlete miatt letartóztatták.

Zabcsekov 1996. január 28-án késő este családjával és barátaival alkoholt fogyasztott egy kocsmában. Társai szerint semmilyen sérülés nem volt rajta és jó egészségnek örvendett, amikor őt az este fél tizenegy és nem sokkal fél tizenkettő közötti időben utoljára látták.

Nem sokkal éjfél után Zabcsekovot, amint a parkoló autók közelében lődörgött és „valamit csinált”, látták a szomszédos háztömbben lakók, és értesítették a közelben tartózkodó, szolgálaton kívül levő rendőrtisztet, Mutafov őrmestert. Mutafov őrmester üldözőbe vette Zabcsekovot, és állítása szerint az üldözött menekülés közben többször az arcára esett. Zabcsekovot letartóztatták, és közvetlenül éjjel egy óra előtt bevitték a rendőrkapitányságra. Valamivel hajnali három után a kapitányságon tartózkodó rendőrök a letartóztatást foganatosító – éppen járőröző – kollégáikat arról tájékoztatták, hogy Zabcsekov egészségi állapota romlott. A rendőrök visszatértek az őrsre, hogy felmérjék a helyzetet, majd a kórházba mentek, és egy orvossal és egy mentőkocsival tértek vissza. Zabcsekovot kórházba szállították, ahol a kórház orvosa megállapította, hogy hajnali öt óra körül meghalt.

Büntetőeljárást indítottak a halál okának kivizsgálására. 1996. január 29-én elvégezték a boncolást, amely kimutatta, hogy Zabcsekov koponyatörésbe halt bele, amelyet halála előtt körülbelül négy-hat órával szenvedett el. Azonban egy később kiállított, nem tényleges vizsgálatokon alapuló második jelentés szerint Zabcsekov sérüléseinek minden bizonnyal legalább tíz órával halála előtt kellett keletkeznie. E jelentés alapján a nyomozást lezárták arra hivatkozva, hogy nincs összefüggés a rendőrség cselekményei és Zabcsekov halála között. A kérelmező fellebbezése sikertelen volt. A további nyomozást felfüggesztették azon az alapon, hogy lehetetlen megállapítani, hogyan keletkeztek Zabcsekov sérülései.

A kérelem 1997. szeptember 20-án érkezett az Emberi Jogok Európai Bizottságához, amelyet a 11. kiegészítő jegyzőkönyv hatályba lépésével egyidejűleg 1998. november 1-jén a Bírósághoz továbbítottak, és 2000. június 6-án nyilvánítottak elfogadhatónak.

Az ügyben a Bíróság héttagú kamarája járt el.

AZ ÍTÉLET LÉNYEGE

A panasz

A kérelmező állítása szerint fia a rendőröktől elszenvedett bántalmazásokba halt bele, továbbá a rendőrség elmulasztotta a megfelelő orvosi segítséget biztosítani fiának, a hatóságok nem végeztek alapos nyomozást az ügyben, ugyancsak fia letartóztatása törvényellenes volt, nem biztosították számára hatékony jogorvoslatot, és hogy fiát roma származására tekintettel hátrányos megkülönböztetésben részesítették. Panaszát az Egyezmény 2., 3., 5., 13. és 14. cikkeire alapozta.

A BÍRÓSÁG DÖNTÉSE

Az Egyezmény 2. cikke

A) A Bíróság állásfoglalása arról, vajon a rendőrségi fogvatartás során elkövetett bántalmazás okozta-e Zabcsekov halálát

A Bíróság megállapította, Zabcsekov azt követően halt meg, hogy néhány órán át a razgradi rendőrségen tartották fogva, és az első törvényszéki orvosi jelentés szerint az áldozat koponyasérüléseit legnagyobb valószínűség szerint halála előtt négy-hat órával szerezte, esetlegesen amikor fogva tartották a rendőrségen, akár az előtt vagy az után, hogy a rendőrségre szállították volna.

A Bíróság megkérdőjelezte a második törvényszéki orvosi jelentés következtetéseit, amely szerint a sérülések a Zabcsekov halálát megelőző legalább tíz órával keletkeztek. A jelentés a Zabcsekov halálát hat órával követően a vérrögökről készített fényképek megtekintésén alapult. A jelentés ezenkívül minden indoklás nélkül jelentősen eltért több fontos részlet tekintetében az első jelentés következtetéseitől, amely viszont a holttest közvetlen vizsgálatán alapult. Ha Zabcsekov a sérüléseit 1996. január 28-a este hét óra előtt szerezte, az azt jelentette volna, hogy barátaival úgy indult el, és határozta el autóalkatrészek lopását, hogy közben már törött volt a koponyája. A Bíróság megítélése szerint ez nem tűnik valószínűnek, még akkor sem, ha tekintetbe vesszük az úgynevezett tiszta elmeállapotú időközöt a sérülés keletkezése és a halál között. Különösképpen pedig nem vitatta senki, hogy Zabcsekov jól futott, amikor Mutafov őrmester megkísérelte elfogni, és hogy összeszedetten tudott járni, amikor a rendőrségre bekísérték. Ezenfelül számos további sérülést is találtak Zabcsekov testén, amelyek ugyanazon esemény során keletkezettek, amelyek eredménye a koponyatörés is volt.

A kormány azon állítását, miszerint Zabcsekov úgy is megsérülhetett, hogy a földre zuhant ittas állapota és korábbi egészségügyi problémái miatt, nem támasztotta alá semmiféle törvényszéki orvosi bizonyíték, mivel a boncolás nem mutatta ki az esésre jellemző ütődésre utaló sérülések jelenlétét vagy hiányát. Emellett a Bíróság jelentősnek találta, hogy a kérelmező fiával, annak rendőrségre szállítása előtt kapcsolatba került tanúk közül egyik sem számolt be arról, hogy valamilyen fájdalomra panaszkodott volna, avagy gyengélkedett volna. A bilincsek használatát tekintve, a kérelmező által benyújtott orvosi szakvélemény szerint a bilincsek akkor hagyhatnak nyomot a csuklón, ha túl szorosak, vagy ha a megbilincselte erőlködik, vagy a bilincsnél fogva rángatják. A boncolás rendkívül halvány nyomot talált Zabcsekov bal kezén, és zúzódásokat a jobb kezén. Beszámoltak a tanúk arról is, hogy egy ideig Zabcsekovot egy fához bilincseltek. Éppen ezért valószínűtlennek tűnik, hogy a jobb kezén talált sérülések a bilincsek rendes használata során keletkeztek volna. A másik két lehetséges magyarázat – miszerint Zabcsekov ellenkezett, illetve rángatták – azt jelentené, hogy Zabcsekovot bántalmazták. Végül a Bíróságnak nem jutott tudomására semmilyen megbízható információ Zabcsekov állítólagos korábbi betegségeiről. A kormány azon következtetése, miszerint Zabcsekov sérüléseit úgy szerezte, hogy a földre esett, a többi tény vizsgálatának fényében nem lehetséges.

Továbbá a bizonyítékok értékelésénél a Bíróság különös hangsúlyt tulajdonított annak, hogy a nyomozás során a rendőrök zavartan viselkedtek, a hatóságok mégis hitelesnek ítélték tanúvallomásaikat. A Bíróság kiemelte például:

- 1996. január 29-én hajnali három és öt óra között a rendőrség késlekedett Zabcsekovot orvoshoz vinni, és megpróbáltak beleszólni abba, hogy melyik orvoshoz kerül,
- a rendőrség azt mondta a kórházi orvosnak, hogy Zabcsekov ugyanolyan állapotban került a rendőrségre, mint amilyenben az orvosi vizsgálat megkezdésekor, hajnali ötkor volt,
- a letartóztatásról készített jegyzőkönyveket meghamisították,
- Zabcsekovot utólagosan ismeretlen személyként vették nyilvántartásba, pedig a rendőrség már jól ismerte korábról, mivel többször gyanúsították lopás elkövetésével.

Annak ellenére, hogy e tények fontos jelzések voltak, amelyek alapos nyomozást kívántak, ilyen nyomozást nem folytattak le.

Tekintettel az összes jelentős körülményre, a Bíróság valószínűtlennek találta a kormánynak a második törvényszéki orvosi jelentés következtetéseire alapuló magyarázatát Zabcsekov halálát illetően a sérülések bekövetkeztek idejére és arra nézve, hogy a fiú földre esve szerezhette sérüléseit. A kormány más lehetséges magyarázattal nem állt elő. A Bíróság ezért egyhangúlag megállapította a 2. cikk megsértését.

B) Az időbeli orvosi segítség biztosításának állítólagos elmulasztása

A Bíróság figyelembe vette, hogy a rendőrség elmulasztott orvosi ellátásról gondoskodni Zabcsekov számára, és ez döntően hozzájárult a fiú halálához. Ahelyett, hogy mentőt hívtak volna, a rendőrök – amikor Zabcsekov egészségi állapotának romlását észrevették – azt a két rendőrt értesítették, akik Zabcsekovot letartóztatták. A két rendőr autójával visszatért a rendőrségre, azután mentek el mentőért a kórházba ahelyett, hogy hívtak volna egyet. Különösen jelentős továbbá, hogy az esetről szóló iratokban nyoma sincs e tettekkel szembeni kritikának vagy rosszsallásnak. Az első orvosi jelentés és az a szakértő, akinek véleményét a kérelmező nyújtotta be, úgy találta, hogy az orvosi segítség időben való biztosításának elmulasztása végzetes volt.

A Bíróság ezért úgy találta, hogy a rendőrök 1996. január 29-én hajnali három és öt óra között tanúsított magatartása és a hatóságok bármiféle reagálásának hiánya miatt az állam megsértette a fogvatartottak élete védelméről szóló kötelezettségét. Ezek alapján tehát e tekintetben is megsértették a 2. cikk 1. bekezdését.

C) A hatékony nyomozás állítólagos hiánya

A Bíróság a nyomozás számos hiányosságát emelte ki, mint például:

- a boncolás nem rögzített morfológiai adatokat, és a „contre-coup sérülések” megléte vagy hiánya vizsgálatának elmaradása lehetetlenné tette a koponyatörést okozó tárgy azonosítását;
- a rendőröktől sohasem kértek magyarázatot, miért hamisították meg a letartóztatásról szóló nyilvántartást, miért nem hívtak mentőt azonnal, vagy miért szolgáltattak nyilvánvalóan valótlan információt a kórházi orvosnak;

- a nyomozás a koponyasérülés eredetére és keletkezésének idejére összpontosított, és csekély figyelmet szentelt a fiú testén talált más nyomoknak;
- a rendőrök tanúvallomását teljes egészében hitelesnek fogadták el, azok gyanús viselkedése ellenére;
- a két orvosi szakvélemény közötti nyilvánvaló ellentmondás ellenére a hatóságok a második jelentés következtetéseit fogadták el anélkül, hogy az eltérések okait tisztázni próbálták volna;
- a vádhatóságoknak a nyomozás megszüntetéséről szóló döntései kizárólag a második orvosi szakvéleményben, a sérülés keletkezésének idejéről megállapítottakon alapultak, amely vélemény azonban megkérdőjelezhető vizsgálatra épült.

A Bíróság mindezek alapján tehát úgy találta, hogy a nyomozás nem volt objektív és alapos, amely döntően megakadályozta, hogy fény derüljön Zabcsekov halálának okára és a halál bekövetkeztéért felelősök személyére. A Bíróság ezért egyhangúlag megállapította, hogy megsértették a 2. cikk 1. bekezdését, mivel a hatóságok nem végeztek alapos nyomozást Zabcsekov halálával kapcsolatban.

Mivel úgy találta, hogy a nyomozás nem volt eléggé objektív és alapos, a Bíróság nem találta szükségesnek, hogy a kérelmező azon további állítása felől döntsön, miszerint az elégtelen nyomozást a rendőrségi bántalmazás ügyében nyomozó hatóságok függetlensége, pártatlansága és közfelelőségének általános hiánya eredményezte.

Az Egyezmény 3. cikke

Mivel a kormány nem adott valószínű magyarázatot arra, hogyan keletkeztek a sérülések Zabcsekov testén, és mivel ezek a 3. cikkben megengedettnél súlyosabb sérülések embertelen bánásmódra utaltak, a Bíróság egyhangúlag megállapította a 3. cikk megsértését.

A Bíróság ennek ellenére nem találta szükségesnek, hogy külön megállapítást tegyen a 3. cikk sérelméről a nyomozás hiányai kapcsán, mert azt már megtette a 3. cikk kapcsán.

Az Egyezmény 5. cikke

Nem vitatható, hogy Zabcsekov letartóztatását írásban nem rendelték el, mint ahogy arról a Nemzeti Rendőrségi Törvény rendelkezik.

A Bíróság kiemelte a kérelmező azon állítását, miszerint annak érdekében, hogy eltitkolják a fiú fogva tartásának tényét, a fiú haláláról szóló, a családhoz érkező első hír nem tartalmazott semmiféle utalást a fiú elzárásáról. A Bíróság kiemelte azt is, hogy Zabcsekov szabadságától való megfosztását kezdetben nem rögzítették, és később a rendőrségen a letartóztatásokról szóló nyilvántartást meghamisították. A rendőrök 1996. január 29-e hajnali három és öt óra közötti viselkedése egy újabb elem, amely arra enged következtetni, megkísérelték eltitkolni, hogy a kérelmező fiát letartóztatták. Azonban mivel ez a kísérlet sikertelen volt, a Bíróság nem foglalkozott a be nem ismert letartóztatás miatt felmerülő államfelelőség kérdésével.

A letartóztatás írásbeli elrendelésének hiánya és a letartóztatásról szóló megfelelő nyilvántartás hiánya elegendő volt ahhoz, hogy a Bíróság megállapítsa, Zabcekov 1996. január 29-én pár óráig történt fogva tartása megsértette a nemzeti jogszabályokat, és ellenkezik az 5. cikkben írt követelményekkel, amelyek a letartóztatások megfelelő nyilvántartását írják elő. Mindezekre tekintettel a Bíróság egyhangúlag megállapította, hogy megsértették az 5. cikk 1. bekezdését.

Az Egyezmény 14. cikke

A Bíróság hat szavazattal egy ellenében úgy ítélte meg, annak ellenére, hogy a kérelmező, a hátrányos megkülönböztetésre vonatkozó állításait alapos érvekkel támasztotta alá, ezen állításokat azonban nem lehetett minden kétséget kizáróan bizonyítani. Erre tekintettel nem sértették meg az Egyezmény 14. cikkét.

Az Egyezmény 41. cikke

Az igazságos elégtétel alapján a Bíróság a kérelmezőnek a nem vagyoni károk megtérítéseként tizenkilencezerötven eurót, az eljárási költségek és kiadások címén háromezerötszáz eurót ítelt meg.

*A fordítást a Legfelsőbb Bíróság
Nemzetközi Kapcsolatok és Európai Jogi
Irodája készítette*

**AZ EURÓPA TANÁCS
EURÓPAI, EMBERI JOGI BÍRÓSÁGA**

NACHOVA ÉS TÁRSA BULGÁRIA ELLENI ÜGYE

A 2004. február 26-án kelt ítélet nem hivatalos összefoglalója

Az Emberi Jogok Európai Bírósága a mai napon a Nachova és társai Bulgária elleni ügyben (Appl. No. 43577/98 és 43579/98) hozott írásbeli ítéletéről az alábbi értesítést adja ki.

A Bíróság egyhangúan megállapította

- az Emberi Jogok Európai Egyezménye 2. cikkének (élethez való jog) megsértését a kérelmezők rokonainak lelövése tekintetében;
- az Egyezmény 2. cikkének megsértését a haláluk hatékony kivizsgálásának hiánya miatt;
- az Egyezmény 14. cikkének (diszkrimináció tilalma) valamint a 2. cikkének megsértését az arra irányuló kivizsgálás hiánya miatt, hogy a diszkriminatív hozzáállás vajon szerepet játszott-e a fegyverhasználatban, illetve maga a fegyverhasználat tekintetében.

A TÉNYÁLLÁS LÉNYEGE

A kérelmezők, Anelia Kunchova Nachova, Aksiniya Hristova, Todorca Petrova Rangelova és Rangel Petkov Rangelov, bolgár állampolgárok, akik önmagukat roma származásúnak vallották. Az eset hozzátartozóikat érinti, Kuncho Angelovot és Kiril Petkovot, akiket 1996. július 16-án egy katonai rendőr ölt meg, miközben őrizetbe akarta venni őket. A katonai rendőrség azért körözte őket, mert engedély nélküli távolmaradás miatt kiszabott büntetésük végrehajtása közben megszöktek. Rokonaiknál, egy falu romák lakta részében bújtak el, itt talált rájuk a katonai rendőrség. Menekülni próbáltak, ekkor a rendőrök tüzet nyitottak és a két szökevényt lelőtték. A rendőrök elleni büntető-eljárást megszüntették, mert az ügyészség szerint jogszerűen használták fegyverüket.

AZ ÍTÉLET LÉNYEGE

A Bíróság korábbi esetjogával összhangban megállapította a 2. cikkben biztosított élethez való jog megsértését egyrészt az indokolatlan fegyverhasználat, másrészt a

haláleset körülményei hatékony kivizsgálásának elmulasztása miatt. Továbbá a Bíróság megvizsgálta a kérelmezők állításait, miszerint az áldozatok roma származásának, illetve a romákkal szembeni ellenséges rendőri beállítódásnak döntő szerepe volt az események alakulásában. Megállapította, hogy ha felmerül a gyanúja annak, hogy egy erőszakos cselekmény faji diszkriminációra vezethető vissza, akkor különösen fontos az alapos és pártatlan hivatalos vizsgálat. A hatóságok kötelessége az ilyen halálesetek esetében, hogy minden ésszerű lépést megtegyenek az esetleges rasszista motiváció feltárására, és hogy megállapítsák, hogy a faji előítélet szerepet játszott-e az eseményekben. Ennek elmulasztása esetén, ha azonos módon kezelik a faji okokból elkövetett erőszakos cselekményeket más ügyekkel, ahol rasszista motiváció nem merül fel, azzal figyelmen kívül hagyják ezeknek a cselekményeknek az emberi jogok szempontjából különösen káros jellegét.

A különböző helyzetek kezelése közötti különbségtétel elmulasztása az Egyezmény 14. cikkében foglalt hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközhet. A faji motiváció bizonyítása a gyakorlatban sokszor nagyon nehéz. Ezért az állam kötelessége – hogy kivizsgálja az erőszakos cselekmények rasszista hátterét – nem abszolút, hanem azt jelenti, hogy a leghatékonyabb erőfeszítéseket kell tenni ennek érdekében, és a bizonyítékok beszerzése, a döntés indokolása során ne hagyják figyelmen kívül azokat a tényeket, amelyek ilyen motivációra utalhatnak. Ebben az esetben számos ilyen tényt figyelmen kívül hagytak a nyomozó hatóságok, így például a cselekmény közben az áldozatok és a szemtanúk roma származásával összefüggésben elhangzott becsmérő kijelentéseket. Ennek fényében a hatóságok nem tettek eleget a 14. cikk és a 2. cikk alapján fennálló kötelezettségüknek eljárásjogi szempontból az eset kivizsgálása terén. Az eljárási kötelezettség megszegése ugyanakkor hatással van a 14. cikk „anyagi jogi” megsértésének megítélésére is.

Az erőszakos cselekmény rasszista motivációjának megállapításához olyan tudati elemek vizsgálata szükséges, amelyek elsőfokú bírósági feltárásához a strasbourgi Bíróságnak nincsenek megfelelő eszközeik. Ezek feltárására sokkal alkalmasabb lenne a hazai büntetőeljárás, ezért különösen fontos az államok kötelessége a 2. és a 14. cikk alapján, hogy a gyanús haláleseteket és az esetleges diszkriminatív indítékokat kivizsgálják. A Bíróság feladata nem a büntetőjogi bűnösség megállapítása, hanem az állam felelősségének megítélése. Ezért a bizonyítási mérce a büntetőjogi bizonyosságnál alacsonyabb, a bizonyításhoz a meg nem cáfolt tényekből levont világos és egybehangzó következtetések is elégségesek lehetnek. A Bíróság említést tett a diszkrimináció elleni küzdelem európai szintű fejleményeiről, különösen a 12. jegyzőkönyv elfogadásáról és a bizonyítási nehézségekre adott jogi válaszokról, utalva a bizonyítási teher megfordítására.

Erre tekintettel a Bíróság megállapította, hogy olyan esetekben, amikor a hatóságok a rendőrök általi erőszakos cselekményekkel kapcsolatban nem folytatják a nyomozást azon a vonalon, amelyen a diszkriminációra utaló bizonyítékok alapján nyilvánvalóan kellene, a Bíróság a 14. cikken alapuló panasz vizsgálatakor ebből negatív következtetéseket vonhat le, illetve más olyan helyzetekhez hasonlóan,

amelyekben a bizonyítás különös nehézséggel jár (különösen a 2. és a 3. cikk alapján), a bizonyítás terhét átteheti a Kormányra. Ebben az esetben az egyértelmű bizonyítékok ellenére a bolgár hatóságok nyilvánvalóan elmulasztották az ilyen irányú nyomozást, a Bíróság előtt pedig a bolgár kormány semmilyen meggyőző magyarázattal nem tudta cáfolni a fegyvert használó rendőr diszkriminatív magatartására utaló tényeket. A Bíróság azt is figyelembe vette, hogy nem ez volt az első eset, amelyben az élet kioltásával kapcsolatban a bolgár rendőrök rasszista indítékát sérelmezték, valamint azt is, hogy számos nemzetközi szervezet, az Európa Tanács és az ENSZ keretében létrehozott emberi jogi testületek és nem kormányzati szervezetek is beszámoltak a bolgár rendőrök romákkal szembeni túlkapásairól.

Emiatt kielégítő magyarázat hiányában a Bíróság megállapította a 14. cikk megsértését a 2. cikkel összefüggésben. A Bíróság ezért a kérelmezőknek (a két áldozat két-két hozzátartozójának) 25 000, illetve 22 000 eurót ítelt meg kártérítésként, perköltésként pedig összesen 3740 eurót.

Fordította Wekler Mónika

**AZ EURÓPA TANÁCS
EURÓPAI, EMBERI JOGI BÍRÓSÁGA**

BALOGH MAGYARORSZÁG ELLENI ÜGYE

A 2004. július 20-án kelt ítélet összefoglalója

A Bíróság 4:3 szavazataránnyal megállapítja, hogy megsértették az Emberi Jogok Európai Egyezményének 3. cikkét (embertelen és megalázó bánásmód tilalma). A Bíróság továbbá egyhangúlag megállapítja, hogy

- nem sértették meg az Egyezmény 13. cikkét (a hatékony jogorvoslathoz való jog);
- nem sértették meg a 6. cikket (igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés);
- nem sértették meg a 14. cikket (diszkrimináció tilalma).

TÉNYEK

A kérelmező, Balogh Sándor roma származású magyar állampolgár, 1958-ban született, Miskolcon él.

1995. augusztus 9-én bevitték az orosházai rendőrségre, ahol két órán keresztül folyt kihallgatása az általa és mások által állítólagosan ellopott tüzelőanyag-szám-lák hollétéről. Állítása szerint a rendőrök többször megütötték a fejét és a bal fülét, mások pedig hátba verték.

A rendőrség földszintjén a kérelmező találkozott négy társával, ezek mindegyike arról tanúskodott, hogy a kérelmező feje vörös és duzzadt volt, s minden bizonnyal megverték.

Miskolcra hazatérve 1995. augusztus 11-én felkereste a helyi orvost, aki azt tanácsolta neki, hogy jelentkezzen a diósgyőri kórházban. 1995. augusztus 14-én a kérelmező dobhártyáját megoperálták, mert az sérülés következtében kilyukadt. Három orvosi jelentés diagnosztizálta, hogy sérülés következtében a bal oldali dobhártya kilyukadt. Egy ezt követő orvosi jelentés pedig megállapította, hogy a sérülés kis-, illetve közepes mértékű halláskárosodáshoz vezetett.

A rendőrök ellen büntetőeljárás indult, s 1995. november 16-án egy orvosszakértő azt a következtetést vonta le, miszerint nem lehet megállapítani, hogy a szóban forgó sérülés a rendőrségi kihallgatás előtt, alatt vagy után keletkezett. 1995. november 30-án a büntetőeljárást perdöntő bizonyíték hiányában megszüntették.

A kérelmező fellebbezést nyújtott be a megszüntetést elrendelő végzés ellen, s 1996. január 24-én az Orosházai Városi Ügyészség elrendelte a nyomozás újraindítását, a kérelmező, az érintett rendőrök és tanúk szembesítését, újabb tanúk kihallgatását. A nyomozó hatóság ismét úgy találta, hogy nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy a sérülés mikor keletkezett, s 1996. március 6-án a nyomozást megszüntette. A kérelmező nem fellebbezett.

1996. augusztus 1-jétől a kérelmező munkaalkalmassága 50%-kal csökkent asztma és halláskárosodás miatt. A kérelmező nem tudta meghosszabbítani teherautó-vezetői engedélyét, és állás nélkül maradt. Kártérítésért 1998. március 30-án a Belügyminisztériumhoz folyamodott. 1998. április 16-án az illetékes Békés Megyei Rendőr-főkapitányság arról tájékoztatta a kérelmezőt, hogy nem jogosult kártérítésre, mert az 1996. március 6-ai végzés ellen nem nyújtott be fellebbezést, tehát nem vette igénybe a rendes jogorvoslati lehetőséget, mely feltétele az államigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség megállapításának.

Egy további orvosi jelentés szerint a dobhártya traumás kilyukadása rendszerint a fület ért ütés miatt következik be, és a kérelmező állítása sérülése okáról hihető. Ezen új bizonyíték alapján a NEKI (a Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Irodája) perújítást kezdeményezett a Be. 141. cikkének alapján. 1998. október 5-én a Csongrád Megyei Ügyészség az ügyet végezetül megszüntette arra hivatkozva, hogy az új orvosszakértői vélemény nem tartalmaz olyan új tényt, melynek alapján a nyomozást folytatni lehetne.

AZ ÍTÉLET ÖSSZEFOGLALÁSA

A kérelmező beadványa

A kérelmező kifogásolja a rendőrség bánásmódját, továbbá azt, hogy erre irányuló panaszát nem vizsgálták ki megfelelően, s ezzel megsértették az Egyezmény 3. cikkét (az embertelen és megalázó bánásmód tilalma). Hivatkozott továbbá a 6. cikk 1. bekezdésére (az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésre), valamint a 13. cikkre (a sérelem hatékony orvoslásához való jogra). A 14. cikkre (a diszkrimináció tilalmára) hivatkozva azt állította, hogy roma származása miatt hátrányos megkülönböztetés áldozata lett.

A Bíróság határozata

3. cikk

A Bíróság figyelembe vette az orvosi jelentéseket, melyek szerint a kérelmező bal oldali dobhártyája sérülés következtében kilyukadt. Egy törvényszéki szakértő szerint az ilyen sérülések általában ütés miatt következnek be. Négy társa szerint a ké-

relmező vörös és duzzadt fejvel hagyta el a rendőrséget, ezzel összhangban mind a négyen eskü alatt vallották, hogy a kérelmezőt minden bizonnal megverték.

Igaz, hogy a kérelmező nem folyamodott orvosi segítségért a sérelmezett incidens estéjén, sem a következő nap, hanem 1995. augusztus 11-ig várt. Ennek ellenére, mivel hazatérte után rögtön orvosi segítséget kért, a Bíróság nem tulajdonít döntő fontosságot a késedelemnek, mert azt nem lehet oly mértékben jelentősnek tekinteni, mely aláásná ügyét.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy pártatlan nyomozás folyt a kérelmező állításának tekintetében. Az ügyészség, melynek feladatát a pártatlan szemtanú hiánya igen megnehezítette, meghallgatta a kérelmezőt és társait, az ő vallomásaik igazságtartalmát azoknak a rendőröknek a vallomásával egybevetve vizsgálta, akik szolgálatban voltak az esemény megtörténtekor, és akiket azzal gyanúsítottak, hogy megverték a kérelmezőt.

Ennek ellenére továbbra is fennáll, hogy a hatóságok nem szolgáltak semmilyen hihető magyarázattal a kérelmező sérülésének okát illetően. A Bíróság megállapította, hogy a magyar kormány nem tudta kielégítően bizonyítani, hogy a kérelmező sérülése nem rendőrségi kihallgatása során keletkezett.

A Bíróság hangsúlyozta, hogy egy szabadságában gátolt személy esetében bármiféle fizikai erőszak alkalmazása, melyet nem viselkedése tett szükségessé, az emberi méltóságot csorbítja és a 3. cikkbe ütközik. A tények feltárása a nyomozás során és a bűnözés elleni küzdelemben rejlő vitathatatlan nehézségek nem igazolják az egyén fizikai integritásának korlátozását.

A Bíróság 4:3-hoz arányban arra a következtetésre jutott, hogy megsértették a 3. cikket.

13. cikk

A Bíróság úgy találta, hogy a hatóságok komolyan foglalkoztak a kérelmező állításaival, három vádhatóság is megvizsgálta panaszát, továbbá beleegyeztek a nyomozás újraindításába a NEKI kérésére.

A Bíróság szerint a nyomozás alapossága lehetővé tette a bizonyítékok alapján felelős államigazgatási alkalmazott azonosítását és büntetését. Az ügyészség munkáját függetlenül és pártatlanul végezte.

Tekintettel arra, hogy a kérelmezőnek rendelkezésére állt a 3. cikk alapján tett panaszának hatékony orvoslása, a Bíróság egyhangúlag megállapította, hogy nem sértették meg a 13. cikket.

6. cikk 1. bekezdés

A Bíróság megállapította, hogy a kérelmező, miként azt ő is elismerte, nem indított kártérítési eljárást, melyet a Polgári Törvénykönyv 339. cikke lehetővé tesz. Mivel ezt nem tette meg, érvelése, miszerint bármilyen efféle eljárást felfüggesztettek volna a büntetőjogi felelősség megállapításáig csupán spekuláció.

Továbbá az is a kérelmező terhére róható, hogy nem nyújtotta be időben a nyomozás megszüntetését elrendelő végzés elleni kérelmét, ezért nem folyamodhatott bírósághoz államigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség megállapításáért a Polgári Törvénykönyv 349. cikkének értelmében.

Ezért a Bíróság megállapította, hogy a kérelmezőnek módjában állt bírósághoz folyamodni, és nem tagadták meg tőle a tisztességes tárgyaláshoz való jogot, következképp nem sértették meg a 6. cikket.

14. cikk

A Bíróság szerint a kérelmező állítása, miszerint esetében megsértették a diszkrimináció tilalmát, megalapozatlan, ezért egyhangúlag megállapította, hogy nem sértették meg a 14. cikket.

Baka bíró részben eltérő véleménye, melyhez Jundwiert és Butkevych bírók is csatlakoztak, megtalálható az ítélet függelékében.

Fordította Császár Ivett